

КОЖНА
ДЕЯЛЬНІСТЬ

Мастацтва. Салідарнасць. Супраціў

КОЖИ
ДЕЖИ

Kieř, 2021

ЗМЕСТ ↳ 02_03

КУРАТАРСКИ ТЭКСТ ↳ 04_05

ГЛАСАРЫЙ ↳ 06_13

РАБОТЫ ↳ 14_65

КАМАНДА ↳ 66_67

ПАРТНЁРЫ ↳ 68

«Кожны дзень» — гэта лозунг, які скандуюць пратэстоўцы ў Беларусі, падкрэсліваючы працягласць і рытм супраціву, падтрымліваючы ўпэўненасць, што пратэст працягнецца заўтра, што ён не скончыцца. З пачатку жніўня 2020 года — першых начэй паліцэйскага гвалту і дзён масавай мабілізацыі — гэтае словазлучэнне адбівае тэмпаральнасць барацьбы. У сітуацыі няскончанага і доўгага палітычнага крызісу фраза «Кожны дзень» аб'ядноўвае супольным абяцаннем выходзіць на вуліцы. Запазычаючы гэты лозунг, выстава факусецца на даследаванні салідарнасці, «слабых» тактык супраціву, рэвалюцыйнай паэтыкі, тэхналагічных інфраструктур, механізмаў дзяржаўнага гвалту, эмацыйнага ландшафту, прасторавага і архітэктурнага вымярэнняў пратэсту.

Выстава «Кожны дзень» звяртаецца да тых мастацкіх практык, якія рэзануюць з гісторыяй і сучаснасцю пратэставых рухаў і сеціваў салідарнасці. Эмансіпатарны патэнцыял мастацтва праяўляецца ў разнастайных формах і тэхніках. Мастацтва, прадстаўленае на выставе, даследуе, мадэлюе, тэстуе палітычную рэальнасць або робіцца прамой крытыкай улады і актам нязгоды. Ангажаванасць, уцягнутасць, супрацьпастаўленне сябе афіцыйнай ідэалогіі з'яўляецца прынцыповай пазіцыяй для шмат якіх культурных работнікаў і работніц у Беларусі.

Адбываецца ўшчыльненне сацыяльнай тканіны, і гэта злучана з актывізацыяй салідарнасці, узаемадапамогі, дваровай самаарганізацыі. Яшчэ да прэзідэнцкіх выбараў грамадзянскія супольнасці сталі браць на сябе дзяржаўныя функцыі, дапамагаючы медыкам справіцца з першай хваляй Covid-19. Пасля выбараў шматлікія грамадскія ініцыятывы пачалі ствараць інфраструктуру дапамогі тым, хто быў несправядліва і незаконна звольнены, збіты або арыштаваны. Хваля салідарнасці, падтрымкі і клопату была ўзмоцнена праз ІТ і лічбавыя платформы, краўдсорсінг, грамадзянскую

журналістыку. Сучаснае мастацтва — як прафесійная практыка, так і ананімны актывісцкі жэст — дапамаглі стварыць адменную крытычную мову.

Абураныя фальсіфікацыяй выбараў, па ўсёй краіне людзі выйшлі супраць дзяржаўнага гвалту, які прывёў да прававога дэфолту. Пачаўшыся спантанна, рух супраціву застаецца дэцэнтралізаваным. Ён уладкаваны як сетка, як вада, як бясконцы працэс вышывання. У адрозненне ад тактык акупацыі, масавыя акцыі звязаны з «малекулярным» запаўненнем усёй прасторы. Пры адсутнасці яўных лідараў арганізуюцца жаночыя маршы, маршы пенсіянераў, людзей з інваліднасцю, страйкі рабочых, студэнцкія выступы, ланцугі салідарнасці медыкаў. Фармуецца новая сацыяльная пластыка, якая самаўтвараецца і здымае іерархію паміж прафесійным мастацтвам і гарадской творчасцю, дзе вулічны выказ можа стаць вастраўшым і больш дакладным за мастацкі праект.

Падобна да пратэставага руху, які не мае цэнтру, выстава — на ўзроўні архітэктуры, канцэпцыі і курыравання — не прадугледжвае жорсткай лінейнай структуры. Яе прастора арганізавана праз шэраг канцэптualiных вузлоў, якія праходзяць праз усю выставу і прадстаўляюць дзесяць тэрмінаў гласарыя. Яны ўтвараюць свайго кшталту «гравітацыйныя палі», якія дапамагаюць кантэкстуалізаваць актуальныя мастацкія працэсы, што ўзнікаюць на фоне глыбокага сістэмнага крызісу. Усе працы на выставе злучаны міжсобку сеткай гэтых тэрмінаў. Мабільная і рухомая архітэктурна экспазіцыя сугучна дынамічнасці і няскончанасці палітычнай сітуацыі ў краіне.

З'яўляючыся жэстам салідарнасці з рэвалюцыйнымі працэсамі ў Беларусі, выстава ўяўляе зрээ сучаснага мастацтва, якое канструюе і выяўляе пульсацыйныя формы ўзаемадзеяння, супраціву, калектыўнасці і будучыні, якая практыкуецца ўжо сёння — кожны дзень.

ТАКТЫКІ СУПРАЦІВУ

Аналізуючы беларускія пратэсты, Альміра Усманова падкрэслівае, што гэта «пратэст мноства, якое кожны дзень вынаходзіць палітыку, пастаянна змяняючы месца і формы пратэсту, выкарыстоўваючы нізавыя формы арганізацыі»*. Даследчыца апісвае безупыннымую трансфармацыю тактык супраціву, якія з’яўляюцца, выбухаюць, суіснуюць і падтрымліваюць адна адну ўнутры пратэставай актыўнасці. Дэцэнтралізацыя, неіерархічнасць, сеціўны характар дазваляюць акумуляваць трансфармацыйны патэнцыял — не як адну сілу, якую лёгка спыніць, але як скрыжаванне розных формаў супраціву: ад спантаннага і стыхійнага да арганізаванага і масавага. Яны ўключаюць у сябе адкрытае супрацьстаянне пратэстоўцаў з сілавікамі, шматтысячныя маршы, страйкі, эканамічны байкот, утварэнне чэргаў як палітычнае дзеянне, ланцугі салідарнасці, дваровыя актыўнасці, «ціхіх» тактыкі супраціву, хакерскія і кіберпартызанскія актыўнасці, пікеты, перформансы, палітычныя плакаты, графіці, танцы, адукацыйныя лекцыі, сумесныя спевы і шмат чаго іншага.

Гэтыя дзеянні могуць ажыццяўляцца ў рэальнай і віртуальнай прасторы, быць адзіночнымі і калектыўнымі, кароткачасовымі і доўгатэрміновымі, працаваць з лакальнымі супольнасцямі і агульнанацыянальнымі. Множнасць стратэсій, з якіх няма магчымасці вылучыць даміноўную і найбольш эфектыўную, з’яўляецца адметнай асаблівасцю беларускага пратэсту. Сумесны, назапашвальны эфект выкарыстання рознаскіраваных тактык перакройвае гарадскую прастору, перапісвае эканамічныя і сацыяльныя адносіны, арганізуе паралельныя інфраструктуры.

* Almira Ousmanova. Digital multitude: the multiple that takes over the one, 2020 / New Eastern Europe

(НЕ)МАГЧЫМАСЦЬ МОВЫ

Падчас пратэстаў мова адкрывае сімвалічнае поле барацьбы супраць улады. У лозунгах і слогах найбольш яркая і выразна

выяўляецца палітычнае маўленне, сфармуляванае як заклік ці патрабаванне.

Аднак прынцыпова важным аказваецца пошук самой мовы, скіраваны на схопліванне і пераапісанне цяперашняй сітуацыі — новых формаў узаемадачынненняў, салідарнасці, часу, афектаў і г. д. Жыццё і энергія людзей супрацьпастаўляюць сябе ідэалагічным штампам, звяртаючыся да радыкальных крэатыўных формаў выяўлення. Існай мовы аказваецца недастаткова, новая перазбіраецца ў выглядзе палітычных лозунгаў, іранічных слогаў, паэтычных радкоў, песень, то бок у тых складаных — калектыўных і ананімных — формах, якія ўтвараюць зазоры ў штодзённым маўленні і ствараюць новыя сэнсы.

Там, дзе пераважаюць гвалт і смерць, узнікае трагічная анемія мовы. Іншымі словамі, «рэвалюцыйная» мова спрабуе ўхапіць сінгулярны досвед «падзеі», але таксама і з’яўляецца інструментам, які змяняе рэальнасць.

У момант, калі непасрэднае палітычнае выказванне немагчымае, менавіта крэатыўныя формы, як, напрыклад, маўклівыя акцыі, «шпацыры», дэманстрацыйнае плясканне ў далоні, іранічныя лозунгі, супольныя спевы і аздабленне двароў, ператвараюцца ў прыладу барацьбы, што авалодвае новай абстрактнай пластыкай. Паэтыка становіцца палітыкай. Вершы, песні, музыка напаўняюць двары і вуліцы, а галасы людзей зноў гучаць у поліфанічным хоры.

ПРАТЭСТАВАЯ ХАРЭАГРАФІЯ

Са жніўня 2020 года супраціў у Беларусі набыў рэгулярнасць — ён стаўся часткай штодзённасці. У пратэсту ёсць свой рытм, свая дынаміка, свая харэаграфія. Панятак харэаграфіі дапамагае апісаць размяшчэнне і арганізацыю цел пратэстоўцаў у гарадской прасторы. Важнай аказваецца сама цялесная прысутнасць, якая ўтварае розныя формы: ланцужкі салідарнасці і адзіночныя пікеты, шматтысячныя дэманстрацыі і асамблеі людзей, шпацыры і дваровыя святы, канцэрты і мастацкія акцыі.

Рух пратэстаў рассяроджаны і дэцэнтралізаваны: маленькія групы зліваюцца ў велізарныя калоны, як вада. У гэтым выяўляецца

галоўны характар пратэставага руху: ён адбываецца паўсюль, ён не зацікаўлены цэнтрам, ён увесь час перацякае, а не акупае. У адрозненне ад пасіўнасці палітычнай прамовы-маналогу, важнай рысай харэаграфіі пратэсту з’яўляецца прысутнасць цялеснага аб’яднальнага досведу. Фраза «Я гуляю», сказаная актывісткай Нінай Багінскай, калі яе на вуліцы спыніў АМАП, ці апошняе паведамленне, пакінутае Раманам Бандарэнкам у дваровым чаце за некалькі хвілін да яго смерці: «Я выходжу!» — ператварыліся ў мабілізоўныя лозунгі і вызначылі харэаграфію вулічных пратэстаў.

«БУДУЧАЕ ЗДЗЕЙСНЕНАЕ БЕЗУПЫННАЕ»

Уявіць будучыню пратэстаў Беларусі — да чаго яны прывядуць, які калі яны завершацца — вельмі складаная задача. Сцэнары будучы змяняцца, зыходзячы з палітычных поглядаў тых, хто яе ўяўляе, — аптымістычныя і дыстапічныя, прагрэсіўныя і кансерватыўныя — усе яны будуць прытрымлівацца нарматыўнага храналагічнага часу. Аднак што здарыцца, калі ўявіць, што будучыня ўжо надышла? Што калі тая форма жыцця, якую мы хочам перажыць — дэмакратычная, самаарганізаваная, фемінісцкая, — адбываецца ўжо цяпер? Для апісання гэтага тэмпаральнага парадоксу даследчыца і мастачка Воля Сасноўская прыўласнівае англійскі граматычны час «будучы здзейснены безупынны» (Future Perfect Continuous), які апісвае дзеянне, што пачалося ў мінулым, працягваецца ў сучаснасці і разгорнецца ў будучыні. Гэты час схоплівае працягласць і праразае гісторыю наскрозь. Напрыклад, 25 сакавіка 2021 года пратэсты працягваюцца ўжо 228-ы дзень — кожны дзень. Мастачка піша: «Рухаючыся, смуткуючы, арганізуючы, адмаўляючыся, святкуючы разам, мы сінхронна рэпетуем і выконваем будучыню»*. Будучыня здзейсненая бесперапынная адсылае да ўсіх тых складаных дачыненняў пратэстаў з часам, гісторыяй, календаром.

* *Olga Sosnovskaya. Future Perfect Continuous. 2020 /*
Онлайн: *Ding Ding Ding Magazine*

«ПАРТЫЗАНСКІ ПРАСПЕКТ»

«Гэта наш горад!» — адзін з важных лозунгаў на нядзельных маршах, сходках і шпацырах, якія адбываюцца па ўсёй краіне. У адрозненне ад розных формаў акупацыі прасторы, марш стаўся адной з асноўных формаў пратэсту, які збірае да 500 000 удзельнікаў і ўдзельніц. Гэты безупынны рух пратэставых цел арганічна выцякае з асаблівасцяў архітэктуры Мінска і іншых буйных гарадоў краіны — іх шырокіх праспектаў, якія рассякаюць прастору, іх цэнтральныя плошчы. Адным з тапонімаў пратэсту стаўся Партызанскі праспект, на якім адбыўся Марш Партызанаў 18 кастрычніка. Сугучна з праектам культурнага партызанства Артура Клінава ён прыўласніваў і перавызначаў партызанскую спадчыну і супраціў, які зрабіўся цэнтральнай міфалагемай афіцыйнай ідэалогіі.

«Партызанскі праспект» — гэта паэтычная метафара, якая вызначае палітычнае вымярэнне архітэктуры пасляваенных гарадоў, наноў пабудаваных на руінах. Імкліва ўрбанізаваныя, без гістарычнага цэнтру, але з сузор’ямі спальных мікрараёнаў, гарады сталіся прадуктыўнымі прасторамі для дваровай самаарганізацыі і пратэставай актыўнасці. Гэты прасторавы элемент таксама адсылае да ўтапічнага вымярэння сацыялістычнага планавання: вуліца, якая ніколі не сканчаецца. Прызначаныя для афіцыйных дэманстрацый, у гэтым годзе гэтыя праспекты прынялі сотні тысяч тых, хто выступае супраць рэжыму.

«ЖЫВЫЯ І НЕАБАРОНЕННЫЯ»

«У турме мы пакутуем ад гвалту — фізічнага і псіхалагічнага, і яго наступствы яшчэ доўга “даганяюць” нас. Мы жывыя і неабароненыя»*, — піша ў сваім турэмным дзённіку ЛГБТК+ актывістка Віка Біран. Яна адзначае, што яе гісторыя ўнікальная і ў той жа час шараговая. Шараговая, «таму што нас такіх шмат». Пачынаючы са жніўня 2020 года падчас пратэстаў больш за 30 000 жыхароў краіны прайшлі праз досвед арышту, зняволення і гвалту.

Эмацыйныя арэлі, то бок бесперапыннае разгойдванне паміж

упэўненасцю і страхам, эйфарыяй і дэпрэсіяй, магчымасці калектыўнага дзеяння, а затым паглынальная апатыя і адчуванне ўнутранага выгарання фіксуюць афектыўны досвед пратэстоўцаў.

Аднаўленне і рэгенерацыя ў экстрэмальнай сітуацыі становяцца магчымымі пры дапамозе фіксацыі асабістага досведу праз тэкст, (турэмныя) малюнкi, лозунгі, спевы і наступнае іх вынясенне ў прастору калектыўнага. А значыць — вяртанне ў палітычнае поле, што дазваляе знаходзіць падтрымку, пераадольваць траўму і фармуляваць праграму, каб ісці далей.

* Вика Биран. Из Окрестина в Бергхайн: «Я пишу — а значит, я существую». 2020 / Онлайн: Makeout

МЕХАНІЗМЫ ГВАЛТУ

У беларускіх пратэстах ураджае ўзровень гвалту з боку праваахоўных органаў. Толькі ў першыя дні пратэстаў з 9 па 12 жніўня было затрымана больш за 7 000 чалавек, да многіх з іх ужывалі агрэсію, гвалт і нават катаванні. Ніводнага апраўднага прысуду пратэстоўцам і ніводнай узбуджанай справы ў дачыненні да міліцыі сталі сімвалам прававога дэфолту. Масавыя маршы, ланцугі салідарнасці і страйкі пачаліся як адказ грамадства на рэпрэсіі ў дачыненні да мірных пратэстоўцаў і сфармавалі, як адзначае даследчыца і філосаф Таццяна Шчытцова, «супольнасць узрушаных»*, г. зн. шок і выкліканая ім салідарызацыя грамадства ў барацьбе з дзяржаўным самаўпраўствам.

Аднак міліцэйская агрэсія ў дачыненні да пратэстоўцаў не ўзнікла знянацку, а была зашытая на інфраструктурным, юрыдычным, палітычным узроўні ў цэла самога грамадства. Манаполія на гвалт і яе легітымацыя з'яўляюцца цэнтральнай воссю беларускага рэжыму, прычым на розных яго ўзроўнях: ад бюракратычнай сістэмы, адукацыі, вайсковай павіннасці да сям'і. Патрыярхальны вобраз фігуры Лукашэнкі дэшыфруе дадзеныя ўзаемадачыненні як стасункі гвалтаўніка і ахвяры. Праблема хатняга тэрору важная для разумення беларускага палітычнага кантэксту, яна дае магчымасць прааналізаваць узаемасувязь прыватнага і палітычнага гвалту.

Траўма і звязаны з ёю посттраўматычным сіндром назіраюцца не толькі ў тых, хто непасрэдна сутыкнуўся з міліцэйскім самавольствам, прайшоў праз РУУС і СІЗА. Псіхолагі адзначаюць, што можна казаць пра траўмаванасць і неабходнасць калектыўнай тэрапіі ў дачыненні да кожнага / кожнай жыхара / жыхаркі краіны.

* Татьяна Щитцова. К генеалогии «сообщества потрясенных»: common sense / sensus communis / koine aesthesis. 2020 / Онлайн: Koine Community

МОЦ «СЛАБАСЦІ»

Супрацьстаянне паміж уладай і грамадствам носіць не толькі сацыяльны, палітычны характар, але і анталагічны. Жорсткай патрыярхатнай аўтарытарнай іерархіі ўлады супрацьпастаўлена прынцыпова іншая сістэма ўзаемадачыненняў — самаарганізаваная, безлідарная, гарызантальная, крохкая. У адказ на гвалт і рэпрэсіўныя дзеянні ўлады пратэстоўцы выбудоўваюць негвалтоўную логіку супраціву. «Хатняя гаспадыня» ў якасці кандыдата ў прэзідэнты, жаночыя ланцугі салідарнасці, дваровыя сходы і размеркаваныя тактыкі супраціў, маршы пенсіянераў, людзей з (не)абмежаванымі магчымасцямі выкарыстоўваюць эмансіпатарны і палітычны патэнцыял моцы «слабасці». Оптыка ўлады не заўсёды распазнае такія тактыкі як пагрозу, а саміх суб'ектаў — як сур'ёзных праціўнікаў, што дае час і магчымасць для мабілізацыі, салідарызацыі, выбудовання іншай логікі функцыянавання.

Разам з тым такія тонкія супольнасці патрабуюць для свайго функцыянавання больш працяглых, інтымных наладак, што робіць іх патэнцыйна менш абароненымі. Таму поруч са «слабымі» тактыкамі супраціву ў пратэсце адбываецца фармаванне інфраструктур клопату — падтрымкі неабароненых цел пратэстоўцаў шляхам арганізацыі медыцынскай, юрыдычнай, фінансавай дапамогі пацярпелым, стварэння валанцёрскіх арганізацый, практык сумеснага выкарыстання і эканомікі ўдзелу.

СЕЦІВЫ САЛІДАРНАСЦІ

У 2020 годзе «адчужанае грамадства ў цэнтры Еўропы»*, паводле выразу Вольгі Шпарагі, нечакана для многіх ярскравым чынам пачало самаарганізоўвацца — без цэнтра, без лідараў, без іерархій. Ключавымі метафарамі моцы салідарнасці, якая аб'яднала людзей у іх жаданні да пераменаў, сталі ланцужок — плячо ў плячо з незнаёмым чалавекам, і сеціва — арганізацыйная структура платформаў, ініцыятываў і рухаў, здольных акумуляваць і трансфармаваць пратэставую энергію ў сацыяльныя перамены. Гэтая самаарганізацыя пратэставай актыўнасці выяўлялася на ўсіх узроўнях: сацыяльным — замяняючы падчас COVID-19 сістэму аховы здароўя, якая не функцыянуе, палітычным — дапамагаючы палітзняволеным і ахвярам паліцэйскага і дзяржаўнага гвалту, і гэтак далей. Сеціва, тапаграфічная фігура без цэнтра, вызначыла характар злучэнняў: не заўсёды ўстойлівы, крохкі і часовы, а таксама пранізлівы і ўсёахопны. Такія сеткі здолелі захапіць калектыўную энергію, выяўленую ў моцным жаданні дапамогі, саўдзеле і грамадзянскай актывізацыі. Пачуцці ўзаемападтрымкі, сястрынства, суседства і таварыскасці стымулявалі штодзённы рытм пратэстаў і не давалі яму сціхнуць.

** Ольга Шпарага. Отчужденное общество в центре Европы. 2010 /
Онлайн: Artaktivist*

МІГАТЛІВЫЯ ІНФРАСТРУКТУРЫ

Выкарыстанне тэхналогій з'яўляецца адметнай асаблівасцю ўсіх пратэставых рухаў XXI стагоддзя, аднак у беларускім пратэсце ўражае разнастайнасць іх выкарыстання: сотні ініцыятыў узаемадапамогі, якія выбудаваныя вакол выкарыстання сацыяльных сетак, больш за паўсотні праектаў, што рэалізуюць сваю дзейнасць з дапамогай складаных ІТ-рашэнняў, такіх як платформаўвыя сістэмы, штучны інтэлект, праца з вялікімі базамі дадзеных, блокчэйн, хакерскія практыкі.

Тэхналогіі зашытыя ў самую тканіну пратэстаў: сеціўная прырода інфармацыйных тэхналогій, выдраная з логікі рынку, зрошчваецца з сеціўнай логікай пратэсту. Як адзначае група eeefff, «тэхналагічнае аснашчэнне адбываецца, зыходзячы з палітычнай неабходнасці»*, і фармуе новыя пратэставыя інфраструктуры — размеркаваныя, рухомыя, масавыя, празрыстыя. Гэтыя інфраструктуры ствараюць пашыранае разуменне пратэсту, якое ўлучае ў сябе не толькі выхад на вуліцу, але і актыўнасць анлайн, намаганні па прыпыненні эканомікі, стварэнне нізавых ініцыятываў, дваровых пратэставых супольнасцяў, фармаванне структур клопату і падтрымкі, грамадзянскі кантроль за судовай, праваахоўнай сістэмай і г. д.

Ідэя супраціву аказваецца не ў тым, каб сабрацца адной вялікай калонай дзесьці на вуліцы ці плошчы, а ў тым, каб мігацець адразу паўсюль.

** Дина Жук, Николай Спесивцев. Инфраструктуры солидарности. 2020 /
Доклад для биеннале «Мир без труда»*

#ДАМАУДОБНАЯВБЫТУ (ДАМА ЗРУЧНАЯ Ё ПОБЫЦЕ)

ІНСТРУКЦЫІ

2019–21.

Серыя з 4 постэраў: папера, лічбавы друк. 29,7×42 см

Праект групы #дамаудобнаявбыту (#дама зручная ё побыце) асэнсоўвае ўзаемасувязь паміж хатнім гвалтам і рэпрэсіямі з боку дзяржавы ў дачыненні да пратэстоўцаў. 75 % жанчын у Беларусі становяцца ахвярамі хатняга гвалту, а адсутнасць заканадаўства ў гэтай галіне з'яўляецца крытычным механізмам нармалізацыі, эскалацыі і легітымацыі гвалту з боку дзяржавы. У 2018 годзе, выступаючы з крытыкай законапраекта аб супрацьдзеянні хатняму гвалту, А. Лукашэнка заявіў: «Добры рэмень часам таксама карысны для дзіцяці». Маштабаваная па-

водле мадэлі патрыярхатнай сям'і, дзяржава абыходзіцца з пратэстоўцамі як з непапулярнымі дзецьмі, выкарыстоўваючы пры затрыманні катаванні, збіццё і нават згвалтаванні. Работа «Інструкцыі» ўяўляе сабой серыю з 5 плакатаў, дзе ў форме дыдактычных інструкцый паддзена статыстыка, датычная розных відаў гвалту — хатняга, які адбываецца за зачыненымі дзвярыма, і гвалту з боку праваахоўных органаў, у дачыненні да якіх не ўзбуджана ніводнай крымінальнай справы.

Плакаты можна забраць з сабой.

#дамаудобнаявбыту (#дама зручная ё побыце) – арт-актывісцкі праект, скіраваны на даследаванне і аналіз гендарнай няроўнасці ў постсавецкай прастору. Праект створаны ў 2018 годзе ў адказ на сэксісцкія выказванні ў бок затрыманых жанчын – рэдактараў буйных незалежных СМІ ў Беларусі.

CULTPROTEST.ME + ANTIBRAINWASH.NET

100 ПОСТАРАЎ

2011–21.

Папера, лічбавы друк. Памеры вар'іруюцца

Тактыкі супраціву, пратэставыя хэраграфія, «Будучае здзейснімае безупыннае», «Партызанскі праспект», «Жывыя і неабароненыя», Механізмы гвалту, Моц «слабасці», (Не)магчымасць мовы, Сецівы салідарнасці, Мідгальтлівыя інфраструктуры

Hutkasmachnaa, Slavs and Tatars, Раман Аксёнаў, Мікалай Алейнікаў і Аня Курбатава, Таша Арлова, Нік Асадчы, Віка Біран і Вольга Ланеўска, Анатоль Бялоў, Ігар Варкулевіч, Жанна Гладко, Уладзімір Грамовіч, Міхаіл Гулін, Алена Давідовіч, Павел Дарохін, Дзмітрый Дзмітрыеў, Андрэй Дурэйка, Ілья Ерашэвіч, Мікіта Кадан, Аляксандр Камароў, Мікалай Карабіновіч, Вікторыя Ламаска, Юрый Лядзян, Арцём Лоскутаў, Юлія Ляшкевіч і Юлія Галавіна, Сяргей Майдукаў, Віктар Ме-

лamed, Віка Мітрычэнка, Ганна Мурайда, Марына Напрушкіна, Васіліса Паляніна, Дан Пержоўскі, Рабочая група «Працуй Больш! Адпачывай Больш!», Караль Радзішэўскі, Ганна Радзько, Дар'я Сазановіч, Маша Святагор, Канстанцін Селіханаў, Антаніна Слабодчыкава, Антон Снт, Кароліс Страўтнекас, «Сумленныя людзі», Юрый Тарэеў, Дар'я Трубліна, Максім Тымінько, Аляксей Церахаў, Уладзімір Цэслер, Міця Чурыкаў, Сяргей Шабохін, Алег Юшко, Яўген.

Cultprotest.me – анлайн-платформа візуальнага супраціву ў Беларусі. Вэб-сайт быў запушчаны ў ліпені 2020 года двума мастакамі: Максімам Тымінько і Сяргеем Шабохіным. Cultprotest стаў працягам платформы antibrainwash.net, якая існавала з 2011 па 2013. Як і яго папярэднік, cultprotest з'яўляецца самвыдат-платформай, дзе ўсе публікаваныя пратэставыя матэрыялы, што ствараюцца як беларускімі, так і інтэрнацыянальнымі мастакамі і дызайнерамі, прызначаны для свабоднай дыстрыбуцыі: друку на хатніх прынтарах, выкарыстання ў вулічных пратэстах, распаўсюду ў пад'ездах дамоў, на вуліцах і г. д. Калекцыя cultprotest увесь час папаўняецца і на дадзены момант налічвае больш за 450 плакатаў і ўлёткаў.

eeefff

АЎТСОРСІНГАВЫ РАЙ

2019–21. Відэаінсталяцыя [21:18] у атачэнні воднай сцяны, праграмны код, офісная мэбля. 250×500×500 см

«Аўтсорсінгавы рай» — гэта працяг даследавання структуры аўтсорсінгавай, нябачнай працы, якая ляжыць у аснове вялікай колькасці ІТ і платформавых кампаній. eeefff стварае выдуманую прастору, дзе гэтыя работнікі(цы) маглі б прагаварыць досвед адчужэння. Мастакі(чкі) задаюцца пытаннямі пра магчымасць «алгарытмічнай салідарнасці» тых, каго можна назваць лічбавым пралетарыятам. Засяроджваючы ўвагу на фігуры аўтсорсера і «дэфарматара інтэрфейсаў», яго ці яе «алгарытмічнай вытворчай драме», eeefff ссоўвае акцэнт з карыстальніка на аператара.

Інсталяцыя адсылае да зон адпачынку ў ІТ-кампаніях, якія спрыяюць размыванню межаў працоўнага і вольнага часу. На выставе прадстаўлены запіс экрана, дзе «распадаюцца» вэб-сайты і сайты-агрэгатары розных платформаў. Відэа знаходзіцца ў атачэнні вадаспаду. Доўгачасовае вымярэнне пратэсту звязана з эмацыйнымі арэялімі, страхам, вы-

гараннем, стомленасцю. У такой сітуацыі адпачынак, практыкі клопату і стварэнне структур і сеціваў узаемнай падтрымкі набываюць важны палітычны сэнс.

У сітуацыі пратэставых практык інфармацыйныя тэхналогіі, якія ўлучаюць у сябе распрацоўку платформаў-агрэгатараў, адкрытага кода, ботаў, карт і працу з вялікімі дадзенымі, становяцца важным інструментам у барацьбе з сучаснымі структурамі ўлады і апаратам гвалту. Выключаючы тэхналогіі з логікі рынку, ім вяртаюць эмансіпатарны патэнцыял, а паміж удзельнікамі(цамі) працэсу стварэння і выкарыстання ІТ-рашэнняў утвараюцца тонкія сувязі і сецівы салідарнасці.

Відэаробота створана пры падтрымцы рэзідэнцыі <https://liquid-fiction.space/>, ініцыяванай Фрыдай Сандстром; Музея сучаснага мастацтва ГАРАЖ; Berliner Gazette ў рамках выставы «SILENT WORKS — The Hidden Human Labor in AI-Driven Capitalism».

eeefff – групоўка Дзіны Жук і Мікалая Спясіўцава. Дзейнічае з 2013 года. Базуецца ў Мінску і Маскве. eeefff працуе з эмацыйнымі эфектамі новых рэжымаў эканомікі. Метады: публічныя акцыі і стварэнне сітуацый, анлайн-інтэрвенцыі, канструаванне атачэнняў і асяродкаў. Суарганізатары платформы «Працуй больш! Адпачывай больш!».

РУФІНА БАЗЛОВА

ГІСТОРЫЯ БЕЛАРУСКАЙ ВЫЖЫВАНКІ

2020–21. Машынная вышыўка крыжыкам, 45×735 см

Вышыванка — традыцыйная беларуская кашуля з арнаментальнай вышыўкай. Мастачка Руфіна Базлова актуалізуе гэты спосаб вышывання і напаяе яго палітычным сэнсам. Яна ў літаральным сэнсе вышывае гісторыю беларускага пратэсту, дакументуе і кадуе яе ў абыход традыцыйнага пісьмовага наратыву.

Вышыванне мела заўсёды прыкладны сэнс: у іерархіі мастацтваў знаходзілася на перыферыі, падобна да таго, як жанчыны, якія стваралі ўзоры, былі выключаныя з гісторыі і пазбаўленыя свайго голасу. Для Руфіны зварот да вышыванкі — гэта не толькі вяртанне да традыцыйнага беларускага рамяства, але таксама ўлучэнне выключаных або пазбаўленых праваў голасу. У беларускіх пратэстах важную ролю адыгрываюць «слабыя» групы насельніцтва — жанчыны, пенсіянеры, людзі з (не)абмежава-

нымі магчымасцямі, такім чынам, выключанымі з палітычнай сферы аказваецца пераважная большасць насельніцтва.

Традыцыйна вышыванне было калектыўнай практыкай: жанчыны збіраліся разам, вышывалі і распавядалі адна адной гісторыі. Вышыванне — гэта практыка салідарнасці, як з пункту гледжання выканання, так і з фармальнага пункту гледжання. Чырвоныя крыжыкі, якімі пакрываецца палатно, адсылаюць да метафары сеціваў, сумеснага існавання, счэпкі.

І нарэшце, у назве працы Руфіна змяшчае гульню слоў. У беларускай мове словы «вышываць» і «выжываць» рыфмуюцца і адрозніваюцца адно ад другога адзінай літарай. Такім чынам, «Гісторыя беларускай выжыванкі» падкрэслівае беспрэцэдэнтную ступень агрэсіі дзяржавы ў дачыненні да пратэстоўцаў.

Руфіна Базлова (1990) – мастачка, жыве і працуе ў Празе. Яна здабыла міжнародную вядомасць дзякуючы сваёй серыі «Гісторыя беларускай выжыванкі». Аўтар коміксаў Ženokol (Жаночая прырода), у якіх яна даследуе тэмы фемінізму, прысутныя ў народных традыцыях. Вывучала сцэнічны дызайн у Акадэміі выканальніцкіх мастацтваў у Празе (DAMU), ілюстрацыю і графічны дызайн ва Універсітэце Заходняй Багеміі. Сузаснавальнік тэатральнага калектыву «Селядзец пад шубай».

«Будучае здзейсненае безупыннае»,
Мігальвія інфраструктуры, Сецівы салідарнасці,
«Жывы і неабароненыя»

Моц «слабасці», Сецівы салідарнасці, Тактыкі супраціву

ГРУПА «БЕРГАМОТ»

FLIGHT

2020. Акцыя, відэа [3:55]

Група «Бергамот» падчас рэзідэнцыі ў вёсцы пад Брэстам летам 2020 года прапанавала перфарматыўную практыку, якая ў далейшым легла ў аснову відэапрацы «Flight». У ёй па чарзе чатыры чалавекі нясуць на руках пятага, нібы яна ляціць. Іншыя ўдзельнікі(цы) здымалі гэтую практыку на тэлефон. Перформанс «Flight» узнаўляе цялесную сітуацыю, якая неаднаразова здаралася падчас грамадзянскіх пратэстаў у Беларусі. Падобным чынам АМАП і іншыя сілавыя ведамствы ўносяць пратэстоўцаў у аўтазакі. Часцяком затрыманы праводзяць так званыя ціхары — прадстаўнікі сілавых структур у цывільным, як правіла, у чорным, у масках і без апазнавальных

нумароў. Яны ніколі не прадстаўляюцца, а таксама часта здымаюць тое, што адбываецца, на тэлефоны або камеры.

Гэтая саматычная практыка таксама стварае крохкую цялесную сітуацыю — своеасаблівую харэаграфію падтрымкі і салідарнасці, калі таварыскія рукі не даюць упасці: так выносяць параненых з зоны баявых дзеянняў або сутыкненняў на вуліцах. У гэтым моцным вобразе замацавана напружанне паміж целама і афектамі, перажываннем і падтрымкай, моцай і даверам. «Бергамот» узмацняе гэты вобраз, пераносячы яго з гарадскога кантэксту ў прыродны, аналізуючы жэсты і памкненні цел, падкрэсліваючы палітызаванасць нашых сумесных рухаў.

«Бергамот» – мастацкая група, заснаваная ў 1998 годзе ў Брэсце Вольгай Маслоўскай (1974; жыве і працуе ў Брэсце) і Раманам Трацюком (1981; жыве і працуе ў Познані). Група ў сваёй творчасці звяртаецца да тэм камунікацыі, гвалту, гандара, сацыяльных роляў. Працуе з перформансам, відэа, фатаграфіяй, аб'ектамі.

«ВОЛЬНЫ ХОР»

ГОДНЫЯ ПЕСНІ

2020. Відэадакументацыя акцыі

Калектывы культурных дзяржаўных інстытуцый далучыліся да акцыяў пратэсту і страйкаў непасрэдна пасля абвешчання вынікаў выбараў. Знакавымі былі выступы актёрскай трупы Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы перад будынкам тэатра і акцыі «Вольнага хору» ля будынка Беларускай дзяржаўнай філармоніі ў Мінску, а затым у многіх іншых кропках горада. 13 жніўня 2020 года работніцы і работнікі філармоніі выйшлі на страйк. Яны сталі на прыступках Канцэртнай залы з плакатамі «У мяне скралі голас». «Вольны хор» выканаў кампазіцыі, якія гучалі з часу пачатку пратэстаў, такія як «Муры», «Гэта мы», «Магутны Божа», «Мы выйдзем шчыльнымі радамі», «Сцяг», «Пагоня».

Хор нечакана з'яўляецца ў публічных месцах Мінска: у пераходах і вагонах метро, на вакзале, ля будынка цырка, у гандлёвых цэнтрах, каля мемарыяла ахвярам Халакоста «Яма», — і гэтаксама ўдзельнічае ў самаарганізаваных дваровых канцэртах.

«Вольны хор — гэта аб'яднанне музыкаў, якія не могуць маўчаць, для якіх спева і песні — гэта сродак выказвання сваёй пазіцыі», — кажуць пра сябе ўдзельніцы і ўдзельнікі. Па словах удзельнікаў, гэта сталася рэакцыяй на палітычныя падзеі ў краіне.

«Вольны хор» прэзентаваў два альбомы — «Калядны» і «Годныя песні», у якія ўвайшлі песні і гімны беларускіх аўтараў. Апошні альбом прысвечаны Раману Бандарэнку і ўсім беларусам, якія змагаюцца за сваю свабоду, у ім адмыслова абраныя творы звернуты да патрыятычных тэм. Некаторыя тэксты песень з гэтага альбома былі забароненыя ў розны час, а іх аўтары былі расстраляныя. У альбоме прадстаўлены творы кампазітараў мінулага стагоддзя: Міколы Равенскага, Уладзіміра Тэраўскага, — і сучасных: Змітра Вайцюшкевіча, Вольгі Падгайскай, Андрэя Мельнікава. Праект «Годныя песні» — гэта не толькі адраджэнне і традыцыі беларускай культуры, але і голас новай палітычнай рэальнасці.

«Вольны хор» – арганізаваны ў жніўні 2020 года ў Мінску кі рэакцыя на палітычныя падзеі ў краіне. У склад увайшлі музыкі з розных калектываў. Хор нечакана з'яўляецца ў публічных месцах горада, выконваючы кампазіцыі, якія сталі папулярнымі падчас беларускіх пратэстаў. За гэты час выпушчаны альбомы «Калядны» і «Годныя песні».

Пратэставая харэаграфія, «Жывыя і неабароненыя»,
Механізмы гвалту, Моц «слабасці», Сецівы салідарнасці

Тактыкі супраціву, Пратэставая харэаграфія,
«Партызанскі праспект», «Жывыя і неабароненыя»

ЖАННА ГЛАДКО

ПА ТОЙ БОК

FORCE FARCE FALSE. 2020.
Аб'ект, шкло, пыл, 150×100 см
On The Other Side. 2021.
Серыя з 6 фатаграфій, шкло, друк. Кожная 40×40 см
FORCE FARCE FALSE. 2015–20.
Відэаінсталіяцыя: струны [15:00]

Праграмнай серыяй твораў Жанны Гладко з'яўляецца цыкл «Inciting Force», які першапачаткова быў прысвечаны аналізу канфліктных узаемадачыненняў мастацкі са сваім бацькам. Пазней серыя значна пашырылася, як медыяльна, так і тэматычна: асноўным фокусам сталася даследаванне механізмаў, адносін сілы і ўлады ў сацыяльным полі, гендарным вымярэнні, у культуры, міжсабовых стасункаў і г. д.

Інсталіяцыя «On The Other Side» уключае серыю аўтапартрэтаў, на якіх мастачка на фоне мора ўзнаўляе і фіксуе серыю жэстаў, запазычаных з пратэставай харэаграфіі.

Трохканальнае відэа дэманструе дакументацыю працэсу разбурэння бацькам мастачкі яе піяніна (2015), перформанс са струнамі з гэтага музычнага інструмента (2016) і шкло з лозунгам. Слоган «Force Farce False» створаны на шкле з пылу, які Жанна на працягу доўгага часу збірала ў доме сваіх бацькоў. Шкло

з лозунгам стаяла на балконе, які выходзіць на Партызанскі праспект, што стаўся адным з месцаў актыўнасці пратэставага руху ў краіне. На відэа бачна, як аўтазакі і пратэстоўцы рухаюцца па вуліцы ў розныя дні, падчас нядзельных маршаў у Мінску, а таксама калону дэманстрантаў падчас «Партызанскага Марша» 18 кастрычніка. Надпіс «FORCE FARCE FALSE» адсылае да часу лозунгаў і маніфестаў, якія адлюстроўваюць няўстойлівасць, сумневы, страхі і надзеі, часу гневу і натхнення, якія лунаюць у паветры.

Сама мастачка зазначае, што гэты лозунг — «сімвалічнае прысвячэнне пераломнаму моманту ў часе ў эпоху постпраўды, калі для інфармацыйнай плыні характэрны напластаванне, перамяшчэнне, дэвальвацыя сэнсаў»*.

* *Жанна Гладко. З асабістага ліставання з куратарскай групай выставы «Кожны дзень». 2021.*

Жанна Гладко (1984) – мастачка, жыве і працуе ў Мінску. У 2003–2009 гадах вучылася ў мінскай Акадэміі мастацтваў. З 2010 года актыўна працуе ў полі сучаснага мастацтва. Ключавы цыкл работ – «Inciting Force», у аснове якога знаходзіцца аўтабіяграфічная гісторыя. Мастачка працуе з сямейнымі архівамі, відэа, фатаграфіяй і аб'ектамі.

ЖАННА ГРАК

ПРАМАЯ І ЗВАРОТНАЯ ПЕРСПЕКТИВА

2008. Інсталіяцыя: дрэва, метал, пігменты, лак.
1350×330×230 см. 180 элементаў, кожны 46×46×7,7 см

Інсталіяцыя выбудаваная з улікам прасторы галерэі і складаецца з модуляў, якія раней выкарыстоўваліся мастачкай у іншых працах. Жанна Грак часцяком будзе свае скульптуры з аднатыповых модуляў і карыстаецца імі ў розных работах, тым самым вынаходзячы канструктар, з якога яна збірае свае прасторавыя кампазіцыі.

Глядач можа ўбачыць як вонкавы, так і ўнутраны бок інсталіяцыі, свабодна перасоўваючыся ў ёй. Вонкавы бок выбудаваны па прынцыпе зваротнай перспектывы, дзе цэнтры сыходжання праекцыйных ліній знаходзяцца ўнутры самога

гледача. Унутраны бок утварае прамую перспектыву, напоўненую колерам. Так адна праца заклячае ў сабе адначасова дзве перспектывы.

Звяртаючыся да тэмы прамой і зваротнай перспектывы, мастачка змяшчае гледача ў адначасовае знаходжанне супрацьлеглых мадэляў бачання. Адна з іх абсалютна манахромная, чорная, другая — яркая, паліхромная. Гэтая праца шмат у чым сугучна сённяшняму стану людзей у Беларусі, якія бачаць розныя перспектывы ў грамадстве і якія перажываюць рэзкія перапады настрою.

ЗАХОП ПРАСТОРЫ

2020. Інсталіяцыя: дрэва, кераміка, нітка. 900×500×500 см

«Захоп прасторы» — гэта абстрактная скульптурная кампазіцыя на сцяне, якая складаецца з керамічных і драўляных аб'ектаў, звязаных паміж сабою ніткай. Праца звяртаецца да дынамікі пашырэння як сеціва, што развіваецца ў прастору. Вобраз сеціва адсылае да метаду і характару арганізацыі грамадскіх і тэхналагічных сетак, роля якіх у сённяшніх падзеях у краіне з'яўляецца ключавой.

Працуючы з колерам і аб'ектамі, мастачка асабліваю ўвагу надае аптычнай ілюзіі руху ў прастору. Пастаянна зменлівая, пульсуючая оптыка лінейных структур адэкватная жыццю. Як адзначае скульптарка, «скульптура мае права на рух»*.

* *Цытата паводле: <http://zbor.kalektar.org/10/>*

Жанна Грак (1971) – скульптарка, жыве і працуе ў Дзюсельдорфе. Удзельніца арт-групы «Revision». Скончыла Беларускаю акадэмію мастацтваў у Мінску (1998), Герыт Рывельд Акадэмі ў Амстэрдаме (2000), Дзюсельдорфскую акадэмію мастацтваў (2006). Стварае скульптуры, відэа, інтэрактыўныя аб'екты і сайт-спецыфік інсталіяцыі, заснаваныя на аптычнай ілюзіі геаметрычных формаў.

УЛАДЗІМІР ГРАМОВІЧ У СУПРАЦЫ З ГЕНАДЗЕМ ГРАКАМ

СЛАБЫ ГАРЫЗОНТ

2021. Фанера, шкло, аракал, 300×1000 см

Уладзімір Грамовіч звяртаецца да такіх матэрыялаў, як бетон, граніт, метал, папера, фарба, — не толькі як да паверхняў, на якіх пакідае адбітак гісторыя, але як да агентаў, што самі дэфармуюць гісторыю. У сваёй мастацкай практыцы Грамовіч адсылае да гісторыі мадэрнісцкага мастацтва і архітэктуры, гісторыі ідэалогіі і палітычных рухаў, трансфармацыі гарадской прасторы Мінска. Яго цікавіць напружанне паміж мінулым і будучыняй, ён даследуе помнікі і рытуалы памяці, перагружаныя ідэалагічнымі сэнсамі і ўвабленныя ў матэрыяльных аб'ектах.

Праца «Слабы гарызонт» уяўляе з сябе макет мадэрнісцкага фасада — за аснову ўзяты разбураны будынак ВДНГ (1968–2017) у Мінску, усярэдзіне якога

размешчаны фрыз або «гарызонт» нарматываў, якія адносяцца да 30 гадоў незалежнасці Беларусі (1991–2021). «Гарызонт» выяваў адсылае да розных ідэалагічных кантрапунктаў сучаснай беларускай дзяржавы і яе архітэктурных уасабленняў: Нацыянальнай Бібліятэкі (2006), новага будынку Музея гісторыі Вялікай Айчыннай вайны (2014) і г. д., а таксама да гісторыі разбурэнняў і будоўляў, заціснутых паміж савецкім на-стальгічным і капіталістычным сучасным. Работа зробленая ў супрацоўніцтве з Генадзем Гракам, беларускім графікам старэйшага пакалення. Мастакі прад-стаўляюць своеасаблівы манумент слабо-му гарызонту гісторыі.

Уладзімір Грамовіч (1989) — мастак, жыве і працуе ў Мінску. Скончыў Гімназію-каледж мастацтваў імя І. Ахрэмчыка, Мінск (2009), Беларускаю акадэмію мастацтваў у Мінску, кафедра графікі (2015). З 2016 года удзельнік «Праблемнага калектыву». Працуе з інсталляцыяй, графікай, відэа. У сваёй практыцы звяртаецца да тэмы гісторыі і памяці.

Генадзь Грак (1937) — мастак-графік, кніжны ілюстратар. Скончыў Мінскую мастацкую вучэльню (1961), Беларускі дзяржаўны тэатральна-мастацкі інстытут (1976). З 1967 года удзельнічае ў мастацкіх выставах. Работы знаходзяцца ў Музеі сучаснага мастацтва ў Мінску, у прыватных калекцыях у Беларусі і за мяжой.

МІХАІЛ ГУЛІН

ПЕРСАНАЛЬНЫ МАНУМЕНТ

9.10.2012. Акцыя, якая праходзіла на праспекце Незалежнасці і плошчах Мінска: фота- і відэадакументацыя ўключае спектакль рэжысёра Валянціны Мароз; варыятыўны інтэрактыўны аб'ект: дрэва, акрыл, лак. Тры элементы 40×40×40 см і адзін 40×40×120 см

Тактыкі супраціву, Праэтэставая харэаграфія, «Партызанскі праспект», (Не)магчымасць мовы

Акцыі Міхаіла Гуліна ў гарадской прасторы заўсёды гучаць востра. Яго лёгкі гульнявы стыль з элементамі іранічнай інтэрактыўнасці асабліва схіляе да сацыяльнага кантакту. Акцыя «Персанальны манумент» у рамках гарадскога фестывалю «Going Public. Аб цяжкасцях публічнага выказвання», здавалася, утрымлівала ў сабе найменшы элемент правакацыі. Тым не менш яна стала адной са знакавых работ дзесяцігоддзя, апярэджваючы сённяшнія пратэставыя тактыкі «шпацыравання». Мастак для стварэння скульптуры-трансформера звярнуўся да найпрасцейшых геаметрычных элементаў: трох ружовых кубоў і аднаго жоўтага

паралелепіпеда, з якімі ішоў па праспекце, выбудоўваючы на плошчах варыятыўныя кампазіцыі. Аднак на Кастрычніцкай плошчы Мінска «гульня» скончылася жорсткім затрыманнем і збіваннем АМА-Пам, канфіскацыяй мастацкага аб'екта. Нягледзячы на апраўданне ў судовым працэсе, мастак пазбавіўся выкладчыцкай дзейнасці ва ўніверсітэце. Агаліўшы цэлы шэраг сацыяльных і культурных канфліктаў, акцыя паўнаўдасна паказала дакладную карціну сучаснай рэпрэсіўнай рэчаіснасці ў Беларусі, дзе нават геаметрычная абстракцыя ў публічнай прасторы становіцца палітычным выказваннем.

БЕССМЯРОТНЫ

2020. Варыятыўны аб'ект: дрэва, пластык, акрыл, святло-дыёды. 10 элементаў 100×100×40 см

Адмыслова для кіеўскай выставы мастак стварыў інсталляцыю «БЕССМЯРОТНЫ», выхопліваючы слова з вядомага лозунга «Подзвіг народа бессмяротны» на Плошчы перамогі ў Мінску. Сам мастак каза, што для яго ў дадзеных палітычных рэаліях прававой сваволі і рэпрэсіі

асабліва важным становіцца рэлігійны аспект гэтага панятку, канцэпцыя замагільнага жыцця і пакарання пасля смерці. Таму мастак свядома сутыкае савецкую і праваслаўную іканаграфію, выяўленую ў вобразе пякельнага полямья.

Міхаіл Гулін (1977) — мастак, куратар, акцыяніст. Жыве і працуе ў Мінску. Скончыў Беларускаю акадэмію мастацтваў, кафедру манументальна-дэкаратыўнага мастацтва (2004). Некаторыя праекты выконвае сумесна з Антанінай Слабодчыкавай, як удзельнік арт-групы «1 + 1 = 1». Асноўныя медыя — жывапіс, перформанс, інсталляцыя.

АЛЕНА ДАВІДОВІЧ

**FIGHT LIKE
A GIRL
(ЗМАГАЙСЯ
ЯК ДЗЯЎЧЫНКА)**

2020. Насценны роспіс: водаэмульсійная фарба, акрыл.
450×550 см

Працы Алены Давідовіч запазычваюць візуальны код стрыт-арта, змешчанага ў галерэйных сцены. Мастачка сумяшчае тэкставае і візуальнае паведамленне, ствараючы пазнавальную і паўтаральную эстэтыку. Яе сайт-спецыфічныя працы складаюцца ў адзіны наратыў, што сцірае выразную мяжу паміж асобнымі творамі і стварае адчуванне бесперапыннага працяглага мастацкага выказвання.

Праца «Змагайся як дзяўчынка», створаная ў 2020 годзе для выставы «Belarus. Art of Resistance» у Амстэрдаме, прысвечана беларускаму пратэсту. Стылістычна працы Алены адначасова адсылаюць да культуры графіці і пратэставых плакатаў, многія з якіх атрымалі вядомасць і сталі сімваламі пратэсту. Як і ў выпадку з працай мастачкі, часта пратэставыя плакаты ўлучаюць у сябе не толькі заклік, але і малюнак або арнамент.

Цэнтральны элемент працы Алены Давідовіч — папулярны для жаночага і

фемінісцкага руху лозунг «Змагайся як дзяўчынка», які сам па сабе з'яўляецца фразай-пярэкрутам, што адлюстроўвае моц слабасці. Ходкая фраза: «Будзь як дзяўчынка», — то бок слабой, зручнай, пяшчотнай, мяккай, у суседстве з дзеясловам «змагайся» набывае фемінісцкі заклік, акрэслівае новыя стратэгіі супраціву і тактычныя лініі барацьбы. Такім чынам, мастачка падкрэслівае важную ролю «слабасці» ў беларускім пратэсце. Па словах самой мастачкі, «мурал быў зроблены, каб прыцягнуць увагу да новага, творчага падыходу ў негвалтоўным супраціве, дзе часцяком game changer з'яўляліся жанчыны»*.

* *Алена Давідовіч. З асабістага ліставання з куратарскай групай выставы «Кожны дзень». 2021.*

Алена Давідовіч (1970) — мастачка, жыве і працуе ў Амстэрдаме. У 1988 годзе скончыла Гімназію-каледж мастацтваў імя І. Ахрэмчыка. Вучылася ў Беларускай акадэміі мастацтваў у Мінску. У 2004 годзе скончыла Герыт Рытвельд Акадэмію ў Амстэрдаме. Работы мастачкі можна залічыць да сайт-спецыфічнага мастацтва, у іх часта сумяшчаюцца насценны жывапіс, відэаінсталіяцыя і перформанс.

АНДРЭЙ ДУРЭЙКА

ПУНКТУАЦЫЯ

2021. Сценны роспіс: водаэмульсійная фарба. 500×3000 см

Андрэй Дурэйка вядомы як мастак, які працуе з формай і тэкстам, для якога канцэптualнае асэнсаванне кантэксту і архітэктурнай сітуацыі з'яўляецца базіснай умовай для стварэння манументальнай работы.

Цяперашняя праца з'яўляецца варыяцыйнай роспіс на асфальце, створанага ў Санкт-Пецярбургу ў 2015 годзе на вуліцы Наварасійскай і прысвечанага падзеям вайны Расіі з Украінай, а таксама трывожнаму прадчуванню яе працягу ў Беларусі. Першапачаткова для мастака гэта была спроба асэнсаваць сітуацыю шляхам лінгвістычнага дэкадавання паняткаў і выказаць яе ў словах і тэкстах. Аднак дадзенасць парадаксальных гістарычных інтэрпрэтацый і агрэсіўнасць рэвізіянісцкай рыторыкі настолькі абвастрылі ўвагу

аўтара да слова, што паўстаў казус прыпынку, анямення. «Няма слоў...». Тут на дапамогу прыходзіць п у н к т у а ц ы я. Тэкставае абнуленне, ператвараючыся ў знак абстрактнай імпульсіўнай мовы экзатыкі, супастаўляльнае з гукам выяўлення маўлення. Не выпадкова мастак для перадачы гэтага трагічнага і траўматычнага досведу перажывання звяртаецца да цытавання дагістарычнага манахроннага жывапісу Cueva de El Castillo (пячоры Эль Кастыль) як формы пратамовы, якую немагчыма дэкадаваць. І тым не менш гэта не шлях чыстай абстракцыі. Тут асацыятыўная сімвалічная шматзначнасць элемента, памножанага і паўторанага ў прасторы і часе, выступае як постмаўленчая сігнальная пластыка.

Андрэй Дурэйка (1971) — мастак, куратар, жыве і працуе ў Дзюсельдорфе. Скончыў Мінскую мастацкую вучэльню (1991) і Дзюсельдорфскую Акадэмію Мастацтваў (2004). Збірае архіў і вядзе хроніку актуальнага беларускага мастацтва за мяжой. Уваходзіць у экспертную раду даследчай платформы беларускага сучаснага мастацтва KALEKTAR / ZBOR.

АЛЕСЯ ЖЫТКЕВІЧ

АСЕКСУАЛЬНАЯ БЕЛАРУСЬ

2015–20. Інсталыцыя. 125×1000×700 см
10 пластыкавых таблічак.
80×80 см, 125×100 см, 125×65 см

Серыя «ASEXUAL BELARUS» з’явілася ў 2015 годзе і была рэакцыяй мастачкі на інцыдэнт на Мінскім моры, калі АМАП разагнаў людзей, якія адпачывалі на нудысцкім пляжы, што негалосна існаваў на гэтай тэрыторыі апошнія 20 гадоў. Такім чынам, Алеся Жыткевіч звяртаецца да тэмы мікраўлады на ўзроўні сексуальнасці і нармалізацыі чалавечых цел. Мастачка выкарыстоўвае вобраз пляжу як сімвалічную прастору найвышэйшай праявы свабоды, у тым ліку свабоды цялеснай. І адначасова пляж выступае транзітнай прасторай, дзе мяжа паміж прыватным і публічным, інтымным і сацыяльным, асабістым і палітычным размываецца. Калі індывід мае права самаідэнтыфікацыі і

вольнага выяўлення сваёй сексуальнасці, то ў грамадстве назіраецца высокі ўзровень талерантнасці і жадання абараняць свае і чужыя правы. Мастачка крытыкуе кантроль над цялеснасцю грамадзян, які перашкаджае станаўленню асобы як сацыяльнага суб’екта: «Бясколерная, бягкая, хваравітая, асексуальная Беларусь, якая цяпер ігнаруе і прыгнятае “целы” грамадзян, спадзяюся, стане ў будучыні самым крутым і вольным пляжам Еўропы»*.

* Алеся Жыткевіч. З асабістага ліставання з куратарскай групай выставы «Кожны дзень». 2021.

Алеся Жыткевіч (1990) – мастачка, жыве і працуе ў Мінску. Скончыла Гімназію-каледж мастацтваў імя І. Ахрэмыча (2009) і кафедру графікі ў Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў (2015). З 2016 года ўдзельніца мастацка-даследчай групы «Праблемны калектыў». Працуе з графікай, інсталыцыяй, аўдыё і відэа-артам.

БАРЫС ІВАНОЎ

ЧЫРВОНЫ БЕРАГ

Чэрап. 2019. Папера, графіт. 155×122 см
Чырвоны бераг. 2019. Папера, графіт. 130×310 см
Партрэт дзеда Максіма. 2019. Папера, графіт. 155×122 см
Партрэт бабы Каці. 2019. Папера, графіт. 155×122 см
Партрэт суседа Кадзі. 2019. Папера, графіт. 155×122 см

Праект «Чырвоны бераг», невялікая частка якога прадстаўлена на выставе, з’яўляецца рэтраспекцыяй беларускай вёскі. Працуючы з мінушчынай, паглыбляючыся ў гісторыю «калгаснага праекта», Іваноў у сваёй серыі малюнкаў парадасальным чынам кажа ў першую чаргу пра сучаснасць і будучыню вясковай культуры, якая памірае. Яго рэалістычныя малюнкi адначасова меланхалічныя, наіўныя і іранічныя. Выявы людзей, прадметаў, фрагментаў руін адсылаюць нас да савецкай утопіі калектыўнасці. Больш за дзесяць гадоў таму Барыс з’ехаў з горада ў вёску Вурада на Лепельшчыне, дзе калісьці існаваў калгас «Чырвоны бераг», сляды якога і сталі для мастака прадметам вывучэння. Сваё даследаванне калгасна-сялянскай цывілізацыі ён пачынае з могілак. Фатаграфіі на помніках разбура-

юцца, і гэта падкрэслівае нетрываласць жыцця. З археалагічнай дакладнасцю, па клетачках мастак пераносіць партрэты з надмагілляў, а пазней павялічвае іх да буйных графітных малюнкаў на паперы, у матэрыяле якіх захоўваюцца лёгкасць і водбліск святла, насуперак аўтарскай змрочнай паэтызацыі: «Месяц лістапад. Імжа. Я ўзіраюся ў час, і паступова ў маёй падсвядомасці з’яўляюцца берагі гэтай фантастычнай краіны пад назваю “ЧЫРВОНЫ БЕРАГ”. “СЫШЭЛЬЦЫ” паўстаюць са сваіх трунаў і пытаюцца: “А НАВОШТА?” Няма адказу... Застаюцца толькі малюнкi на паперы простым алоўкам, шэрыя, як і шэрасць нашага існавання»*.

* Барыс Іваноў. З асабістага ліставання з куратарскай групай выставы «Кожны дзень». 2021.

Барыс Іваноў (1952) – мастак, жыве і працуе ў вёсцы Заазерная Лепельскага раёна Віцебскай вобласці. Скончыў Мінскую мастацкую вучэльню (1970) і Беларускую акадэмію мастацтваў (1993). У актуальных праектах звяртаецца да гісторыі беларускай вёскі. Працуе з фатаграфіяй, малюнкам і жывапісам.

АЛЯКСАНДР КАМАРОЎ

ПАЛІПАДУАЦЕННЕ

2012/21.

Трохканальная відэаінсталыцыя: метал, дрэва, кардон.
700×700×400 см. Відэа [20:00]

У сваёй мастацкай практыцы Аляксандр Камароў займаецца даследаваннем сацыяльнай ідэнтычнасці, гібрыднасці мовы і розных формаў прыналежнасці. Інсталыцыя «Паліпадуаценне» з’яўляецца часткай серыі «Моўныя ўрокі», у якую ўваходзяць відэаінтэрв’ю з трыма мінімімі музыкамі, кніга-слоўнік і вінілавая кружэлка. Уся серыя прысвечана праблеме мовы ў сучаснай беларускай культуры. Матэрыялам для відэаінсталыцыі паслужылі здымкі, якія Камароў арганізаваў у Амстэрдаме, у батанічным садзе. Ён запрасіў беларусаў, якія жывуць у Галандыі, каб сумеснымі намаганнямі стварыць выдуманую мову, што фанетычна нагадвае беларускую. У выніку сумеснай творчасці атрымаўся невялікі слоўнік, у якім адвольна выбраныя беларускія словы зліліся ў адзінае цэлае з лацінскімі

назвамі раслін з саду, у якім праходзілі здымкі.

Паліпадуаценне, павербаджэнне, піплуджанне, пасіфлорасціна, прэцэнне — гэта некалькі слоў з той выдуманай мовы ці слэнгу. Пытанні пра палітыкі ідэнтычнасці, межы і транзіт, міграцыю і постсацыялізм — ключавыя для гэтага праекта. Камароў адсылае да складанага статусу беларускай мовы ў культурнай палітыцы беларускай дзяржавы, да яе крохкасці і згасання, але таксама супраціву, жывучасці і «прарастання». Мастак паказвае, якім чынам мова можа ўспрымацца не толькі як іерархічная структура, якая акумулюе і ўзнаўляе ўладу, але і як аб’яднальнае агульнае, як тое, што вырабляецца, змяняецца і выпрацоўваецца ў агульных працэдурах абмену і камунікацыі.

Аляксандр Камароў (1971) — мастак, жыве і працуе ў Берліне з 2010 года. Яго праекты прысвечаны пытанням міграцыі, ідэнтычнасці, глабалізацыі, стану сучаснага мастацтва ў яго эканамічным кантэксце. Камароў з’яўляецца сузаснавальнікам рэзідэнцыі AIR Berlin Alexanderplatz. З 2018 года чытае лекцыі ў Нью-Ёркскім універсітэце ў Берліне.

СЯРГЕЙ КІРУШЧАНКА

ВІЛВОКЕТ / БІЛЬБАКЕ 2020. Дыптых: палатно, акрыл. 200×240, 280×240 см

Творы Сяргея Кірушчанкі вось ужо паўстагоддзя не перастаюць звяртаць на сябе ўвагу, прычым кожныя 5-7 гадоў мастаку удаецца трансфармаваць вектар сваёй дзейнасці. Ён звяртаецца ў сваёй творчасці да розных медыя, але яго дзейнасць у першую чаргу звязана з жывапісам, канцэпцыя якога не перастае быць актуальнай.

У дыптыку «Вілвокет» мастак дае падказку на гульнявы характар бачнай карціны, дзе ў пагоні за аб’ектам глядач трапляе ў шматпласкасную рэальнасць,

пакідаючы толькі востраканцовыя сляды руху. У сваёй творчасці Кірушчанка даўно звяртаецца да рашоткі — эмблемы мадэрнізму ў барацьбе з рэакцыянасцю. Менавіта рашотка, па словах Рэалінды Краўс, абвясчае прастору мастацтва аўтаномнай, замкнёнай і самадастатковай. Адсюль вынікае, што аўтаномнасць творчасці дае мастацкай практыцы пэўную незалежнасць, дзе палітыка прафесійна не кампетэнтная, а значыцца, яе ўлада не абсалютная.

ЧОРНЫЯ СТРУКТУРЫ

- ЧС-101. 2018. Палатно, пігмент. 160×240 см
- ЧС-102. 2018. Палатно, пігмент. 160×240 см
- ЧС-103. 2018. Палатно, пігмент. 160×240 см
- ЧС-104. 2018. Палатно, пігмент. 160×240 см

Абстрактнае часам больш дакладна перадае стан, у якім мы знаходзімся, асабліва ў перыяды падвышанага напружання і моцнага, працяглага канфлікту. Серыя «Чорныя структуры», якая складаецца з чатырох работ, у сваім назове змяшчае гледача ў поле сутыкнення — і не толькі чыста жывапіснай і пластычнай прасторы. Выбар палітры, узмоцнены строгай кампазіцыяй, перадае максі-

мальны кантраст эмацыянальнага настрою. Аўтар спрабуе пераадолець дамінуючую татальнасць — ці то праз колкаснае памнажэнне і варыятыўнасць, ці праз рэзкія галавакружныя павароты напрамкаў, зменлівыя апазіцыі запоўненасці і пустэчы і нават рашучае прасталінейнае перакрэсліванне поля рашоткі — усё дзеля пераможнага вокагнённага белага штрыха.

Сяргей Кірушчанка (1951) — мастак. Нарадзіўся ў Чыце, жыве ў Мінску. Вучыўся ў Беларускай політэхнічнай інстытуце (1969) і Беларускай тэатральна-мастацкай інстытуце (1972–1977). Сябра Беларускага саюза мастакоў. Удзельнік творчага аб’яднання «Няміга-17» (1988–2002). У 2014 годзе сузаснавальнік даследчай платформы сучаснага беларускага мастацтва KALEKTAR.

«Не)магчымасць мовы, «Будучае здзейсненае безупыннае», Сецівы салідарнасці

«Партызанскі праспект», Механізмы гвалту, (Не)магчымасць мовы

«Партызанскі праспект», Механізмы гвалту, (Не)магчымасць мовы

ЗАХАР КУДЗІН

АДКРЫТАЕ ПАЛАТНО (ЖЭС-АРТ)

ЖЭС-Арт № 1. 2017. Палатно, алей, акрыл. 289×190 см
ЖЭС-Арт № 2. 2017. Палатно, алей, акрыл. 290×190 см
ЖЭС-Арт № 3. 2017. Палатно, алей, акрыл. 290×190 см
ЖЭС-Арт № 4. 2017. Палатно, алей, акрыл. 290×190 см
ЖЭС-Арт № 5. 2017. Палатно, алей, акрыл. 290×190 см
ЖЭС-Арт № 6. 2017. Палатно, алей, акрыл. 276×185 см
Сямейная калекцыя Наталлі Кудзін і Таццяны Кудзін

Чысціня і парадак — першае, што кідаецца ў вочы турыстаў у Беларусі, але выказванне «У вас так чыста», якое стала стэрэатыпным, рэдка дапаўняецца ўдакладненнем мясцовых: «Як у казарме». У працэсе працы над праектам Захар Кудзін капіяваў на палатно «творы ЖЭС-арта» — геаметрычныя графікі, створаныя камунальнымі службамі паверх пратэставых тэкстаў і малюнкаў. «ЖЭС-арт», таксама вядомы ў беларускім мастацтве як «фупрэматызм» (фундаментальны супрэматызм), даўно стаўся адным з сімвалаў цензуры. Такім чынам, мастак прыўласніваў часовыя арэфакты і пераводзіў іх у поле мастацтва. Мастак падкрэслівае іранічнасць сітуацыі: змагаючыся з палітычнымі выказваннямі, улада міжволі стварае аб'екты, што адсылаюць да мадэрнісцкіх і авангардных пошукаў, напрыклад, да работ суполкі УНОВИС («Сцвярдзальнікі новага мастацтва»),

Захар Кудзін (1986–2019) – мастак-жывапісец, скульптар. Жыў у Мінску і Нью-Ёрку. Скончыў Мінскую мастацкую вучэльню (2007). Вызначаў сваё мастацтва як «нейра-арт». Апошнія гады працаваў з digital-art і рэалізаваў некалькі манументальных праектаў. Работы знаходзяцца ў Нацыянальным мастацкім музеі РБ, у калекцыях у Еўропе, Азіі і ЗША.

якая размяшчалася ў Віцебску і барацьба з якой вялася на працягу XX стагоддзя. Апрапрыючы выявы, мастак рэалізуе мару Малевіча пра сінтэз супрэматычнага жывапісу і архітэктуры. Сам Захар называў гэтую шматслабвую канцэптуальную з'яву абстрактным рэалізмам.

Дадзены праект мастака-абстракцыяніста Захара Кудзіна лёг у аснову дакументальнага фільма «Чыстае мастацтва» (2019) рэжысёра Максіма Шведа. У 2017 годзе ў культурным хабе «ОК16» у Мінску адбылася персанальная выстава Захара «Адкрытае палатно». Напрыканцы 2019 года, калі ў кінатэатрах дэманстраваўся фільм «Чыстае мастацтва», Захара Кудзіна не стала. У 2020 годзе ўлады зачынілі «ОК16», які належаў «Белгазпрамбанку», яго былы дырэктар і кандыдат у прэзідэнты Віктар Бабарыка да гэтага часу знаходзіцца ў турме.

АЛЯКСЕЙ КУЗЬМІЧ

ВЕРУЮ, АЛЬБО ФІЛІСТАРСКІ СВЕТ ПАЛІТЫЧНЫХ ЖЫВЁЛ

09.08.2020. Акцыя ў дзвюх частках.
Відэадакументацыя [2:50]

Мастак-акцыяніст з Мінска Аляксей Кузьміч у дзень прэзідэнцкіх выбараў 9 жніўня 2020 года правёў палітычна-мастацкую акцыю ў дзвюх частках. У рамках першай часткі мастак удзень прышоў на свой выбарчы ўчастак, зарэгістраваўся і ўзяў бюлетэнь. У кабінцы для галасавання чырвоным маркерам намаляваў на ім знак фаласа, а на сваіх далонях — «стыгматы». Наляпіўшы бюлетэнь на грудзі, ён выйшаў у цэнтр участка, разуўшыся і распрануўшыся да насцегнавай павязкі, завязаўшы сабе вочы афіцыйным сцягам РБ, стаяў так на працягу 20 секундаў у позе, якая сімвалізуе раскрыжаванне Хрыста. Затым, забраўшы рэчы, сышоў.

Падчас другой часткі акцыі — уначы — мастак у тым жа вобразе і позе ўстаў на кароткі час у цэнтры паміж пратэстоўцамі і сілавікамі. Сваю акцыю Аляксей Кузьміч правёў у адну з самых

напружаных начэй, моцна рызыкуючы сабой, але, мяркуючы па відэадакументацыі, яму удалося натхніць пратэстоўцаў. Пазней мастака ўсё ж арыштавалі, але ён вываліўся з СІЗА дзякуючы падтрымцы лекараў. Ён пакінуў Беларусь і цяпер перамяшчаецца паміж рознымі гарадамі Еўропы: Будвай, Парыжам і Берлінам.

Мастак супрацьпастаўляе сваё гіпермаскуліннае цела інстытутам улады і культуры. Гераізацыя акцыяніста дасягаецца не толькі праз маскулінную рыторыку, але і праз пакутніцкую постаць, якая наўпрост адсылае да хрысціянскага канона, што вельмі важна для Аляксея, чый бацька — беларускі мастак, вядомы сваімі жывапіснымі палотнамі з выявай Мадоннаў. Відэадакументацыю акцыі падтрымліваюць два тэксты, створаныя мастаком.

Аляксей Кузьміч (1987) – мастак, акцыяніст. Займаецца даследаваннем сацыяльна-палітычнага кантэксту, пераўтвараючы яго ў матэрыял для свайго мастацтва. Быў вымушаны эміграваць з Беларусі ў сувязі з палітычным пераследам уладаў пасля акцыі, праведзенай да дня прэзідэнцкіх выбараў у РБ у 2020 годзе, і цяпер жыве ў розных гарадах Еўропы.

ГРУПА «ЛІПАВЫ ЦВЕТ»

КІПІШ У АЎТОБУСЕ № 23 18.11.2011. Відэа [7:21]

Тактыкі супрацьву,
«Жывы і неабароненыя»,
Механізмы гвалту,
(Не)магчымасць мовы

Нягледзячы на тое, што група «Ліпавы цвет» праіснавала толькі два гады, іх актывісцкія практыкі былі рэакцыяй на палітычны крызіс у краіне. Групе ўдалося выкрыць хваробы беларускага грамадства і паказаць, што за вонкавай стабільнасцю, цэнтральнай ідэалагемай рэжыму Лукашэнкі, хаваюцца страх і гвалт. «Ліпавы цвет» быў створаны Дзянісам Лімонавым і Юліем Льюшчанкам у Магілёве. Менавіта там было знята эмацыянальнае відэа-прадчуванне «Карусель», у якім Дзяніс Лімонаў бавіць час у кватэры і публічнай прасторы, сумбурна перажываючы і выяўляючы нездаровую хаатычную атмосферу горада і краіны. Пазней група стала весці дзейнасць у Мінску, і да калектыву далучыліся яшчэ дзве ўдзельніцы: Каця Самігуліна і Тра Турбіна. Цікава, што няма ніводнай акцыі групы, у якой былі задзейнічаныя ўсе чатыры яе ўдзельнікі і ўдзельніцы, што таксама адлюстроўвае складанасць, спарадычнасць і небяспеку акцыянісцкай практыкі ва ўмовах несвабоды.

КАРУСЕЛЬ

2010–11. Відэа [38:53]

«Ліпавы цвет» – мастацкая група з Магілёва, якая дзейнічала ў 2010–2012 гадах. Удзельнікі(цы) калектыву: Дзяніс Лімонаў (1983), Юлій Льюшчанка (1985), Кацярына Самігуліна (1989), Ірына Турбіна (1987). Дзейнасць групы супала з усплёскам грамадзянскага актывізму ў Беларусі і з’яўляецца яркім прыкладам палітычна арыентаванага мастацтва.

«Жывы і не-
абароненыя»,
Механізмы
гвалту

У лістападзе 2011 года група робіць сітуацыянісцкую акцыю «Кіпіш у аўтобусе № 23». На відэа Дзяніс Лімонаў у даволі настойлівай і крыху задзірлівай форме звяртаецца да пасажыраў, каб абмеркаваць з імі палітычную сітуацыю ў краіне. Ён правакуе іх і стварае стан закіпання-кіпішу ў самай гушчы паўсядзённага абыватальскага жыцця, заклікаючы беларусаў(к) не баяцца. Пасля публікацыі на сайце paviny.by сяміхвіліннае відэа супрацьстаяння мастака і пасажыраў гарадскога аўтобуса імкліва сабрала тысячы праглядаў.

Работы арт-групы ў перыяд іх актыўнай дзейнасці ў беларускіх інстытутыях дэманстраваліся толькі адзін раз: у закрытым рэжыме падчас круглага стала «Мастацтва і ціск улады: беларускі варыянт» (мадэратар Аляксандр Калеснікаў) у галерэі «Ў» 8 студзеня 2012 года. Фармат гэтага мерапрыемства быў адным са штуршкоў да канфлікту ўнутры групы, які скончыўся яе распадам.

АЛЯКСЕЙ ЛУНЁЎ

АСТРАЎНАЯ РАХМАНАСЦЬ

Пейзаж. 2020. Папера, графіт, акрыл. 104×140,5 см
Пейзаж. 2020. Папера, графіт, акрыл. 104×140,5 см
Ёсorché. Рэч! 2021. Папера, графіт, акрыл. 105×150 см
Ёсorché. Рэч! 2021. Папера, графіт, акрыл. 105×150 см
Пейзаж. 2020. Папера, графіт, акрыл. 104×140,5 см
Ёсorché. Рэч! 2021. Папера, графіт, акрыл. 105×150 см

Графічная праца Аляксея Лунёва «Нічога няма» (2009), якая сталася іканічнай у Беларусі, дэкларавала гарызонт глабальнай адсутнасці, або ідэальнага нуля. Праз дзесяць гадоў, у 2019-м, мастак зрабіў аркуш «Ёсorché. Рэч!» як антонім «Нічога няма». Два гэтыя праграмныя творы замыкаюць сістэму каардынатаў, сам мастак прапанаваў разглядаць усё, што ён зрабіў, у полі зададзенай гэтымі працамі прасторы.

Аляксей Лунёў працуе з тэмай часу і паўтаральнасці, мультыплікуючы свае творы, а таксама выконваючы іх у рухлай, працаёмкай і часазатратнай тэхніцы. На выставе прадстаўлены два аркушы, кожны з якіх пададзены тройчы. Для стварэння «Пейзажа» ў мастака былі дзве фармальныя нагоды. Пер-

шая — фільм «Бум!» паводле п’есы Тэнэсі Уільямса — гісторыя дамы, філантропа і мізантропа адначасова, якая сустракае сваю смерць на райскім востраве. Рэпліка Элізабет Тэйлар «Pain! Injection!» у гэтай працы з’яўляецца амаль наўпростай цытатай. Другая — асацыяцыя Беларусі з востравам і паняткам «астраўной рахманасці», які даў назву ўсёй інсталяцыі і які пазначае зніжэнне асцярожнасці жывёл у сувязі з працяглай астраўной ізаляцыяй і адсутнасцю драпежнікаў. Аляксей Лунёў злучыў графічныя аркушы ў таўталагічную паслядоўнасць, прыкрыў паверхняй шкла, што іх адлюстроўвае, і выставіў з нахілам у падлогу для стварэння няўстойлівай інсталяцыі, якая паўтарае і бікуе, ухільяецца ад глядацкай увагі.

Аляксей Лунёў (1971) – мастак, куратар, удзельнік экспертнай рады рэсурсу ZBOR. Вучыўся ў Мінскай мастацкай вучэльні імя Глебава (1989–1991). У сваіх працах звяртаецца да тэмы плыўкасці і перажывання часу. Даследуе гэты феномен метадам мультыплікавання. Жыве і працуе ў Наваполацку.

(Не)магчымасць мовы

АНГЕЛІНА МАС

**I'M BELARUS
AND
I
WON'T GIVE UP**

The Grail of Our Memory. 2020.
Папера, акварэль, акрыл, пастэль. 70×100 см
I'm Belarus and I Won't Give Up. 2020.
Папера, акварэль, акрыл, пастэль. 70×100 см
Freedom is Behind Faith and Courage. 2020.
Папера, акварэль, акрыл, пастэль. 70×100 см
Broken Mirrors Full of Promises. 2021.
Папера, акварэль, акрыл, пастэль. 70×100 см
Mother of Tears. 2021.
Папера, акварэль, акрыл, пастэль. 70×100 см
Fear Sits in a Deep Hole. 2021.
Папера, акварэль, акрыл, пастэль. 70×100 см
Sham. 2021.
Папера, акварэль, акрыл, пастэль. 70×100 см

Мастачка Ангеліна Мас стварае аўтапартрэты, што адлюстроўваюць яе перажыванні, звязаныя з драматычнымі падзеямі, якія адбываюцца цяпер у Беларусі. Яна была непасрэднай удзельніцай пратэставых акцый, а зараз назірае і каментуе тое, што адбываецца, з Берліна, неадменна выяўляючы актыўную грамадзянскую пазіцыю. Створаныя ў гэты перыяд графічныя аўтапартрэты адлюстроўваюць шырокі спектр пачуццяў мастачкі: ад слёз і хвалявання - да ваяўнічай рашучасці змагацца, ад нянавісці, скіраванай на агрэсараў, — да веры ў перамогу. Прадстаўленыя вобразы выяўля-

юць Грааль, які збірае слёзы дзеля таго, каб не забыць усё ўбачанае і перажытае; ваяўнічую позу верхам на бусле — птушцы-сімвале Беларусі; і палымянае сэрца, параненае ўбачанымі бесчалавечнымі дзеяннямі сілавых структур. У серыі квірных аўтапартрэтаў Ангеліна звяртаецца да пытанняў сексуальнасці і міграцыі, цялеснасці і болю, жадання і дэпрэсіі. Яе працы адсылаюць да (пост)панк-субкультур і квір-эстэтык, перапрацоўваючы і згушчаючы эфектыўнасць і нарцысічнасць сацыяльных сетак і лічбавых платформаў.

Ангеліна Мас (1995) – мастачка, жыве і працуе ў Берліне. Скончыла гімназію-каледж мастацтваў імя І. Ахрэмчыка ў 2013 годзе. Цяпер вучыцца ў Польшчы, у Акадэміі мастацтваў у Познані на факультэце інтэрмедыя. Аўтарка музыканага праекта «Scum Angel».

ВІКА МІТРЫЧЭНКА

ЗАБАЎНЫЯ КАРЦІНКІ

2021. Керамічная плітка з надпаліўнымі малюнкамі.
180×300 см

У рабоце «Забаўныя карцінкі» Мітрычэнка распавядае пра сваё перажыванне падзеяў у Беларусі. Гэта дзённік у малюнках, справаздача пра адзін працоўны дзень мастачкі. Але адначасова гэта і фіксацыя эмацыянага досведу, перажывання на адлегласці падзей, на якія з прычыны абставінаў немагчыма паўплываць.

На першы погляд, працы Вікі Мітрычэнка вельмі персанальныя, поўныя асабістай міфалогіі і сямейных гісторый. Аднак пры больш пільным разглядзе можна заўважыць, што гаворка ідзе пра ўніверсальныя, глыбокія пытанні. Кажучы пра складаныя актуальныя праблемы, пазбягаючы абагульненняў, Віка дазваляе глядачу стаць часткай аповеду. Па словах мастачкі, «культурная спадчына, гісторыя мастацтва, вялікія сацыяльныя ўзрушэнні, глабальныя палітычныя і культурныя зрухі — гэта ўсяго толькі абрэзка-

вая коўдра, пашытая з мноства невялікіх дзіўных гісторый, нязначных падзей, сямейных паданняў і асабістых анекдотаў»*. Сшываючы гэтую коўдру з візуальных цыгат сучасных і класічных твораў, змацоўваючы іх запісамі з дзённікаў, Віка ператварае развагі аб цензурцы ў мастацтва, праблемах прафесійнай дзейнасці і палітычных крызісах у захапляльныя коміксы.

Скрозь бюсцілле, але ў той жа час разуменне непазбежнасці расплаты над кататамі і гвалтаўнікамі, напрыканцы нечакана становіцца ясна, што, «загарнуўшыся ў дываны, мы пераможам!»**. І гэта ўсяляе надзею.

* *Vika Mitrichenko. From the artist's statement / vikamitrichenko.com/cv.*

** *Віка Мітрычэнка. Фрагмент тэксту з работы «Забаўныя карцінкі». 2021.*

Віка Мітрычэнка (1972) – мастачка, жыве і працуе ў Амстэрдаме. Скончыла Беларускаю акадэмію мастацтваў (1995), Герыт Рывельд Акадэмію (2004) і Rijksakademie ў Амстэрдаме (2007). Працуе з інсталяцыямі, графікай, скульптурай. Выстаўлялася ў Stedelijk Museum Amsterdam, MAD Museum NY, Kunstmuseum Den Haag, Musee des Arts Decoratifs Paris, Museum Morsbroich, Leverkusen.

МАРЫНА НАПРУШКІНА

ПЛАТФОРМА

2007/21. Дрэва, акрыл, лак. 300×700×200 см

«Партызанскі праспект», Праэ-става харэаграфія, (Не)магчымасць мовы

«Платформу» можна прыняць за мінімалістычную скульптуру, але яна адсылае да трыбуны прэзідэнта Беларусі, якая ўсталёўваецца для ўсіх важных падзей і святаў. Гэта аб'ект, з якога гучыць прапаганда, што адцягвае ўвагу ад абмеркавання праблем у грамадстве і перашкаджае палітызацыі. Тэрмін «платформа» часта выкарыстоўваецца для

азначэння ўяўнай асновы для дыялогу і свабоды слова, у той час як гэтая свабода заціскаецца ў большасці «дэмакратычных» грамадстваў. Аб'ект таксама адсылае да выставы як да прасторы, дзе тэмы, якія заглушаюцца, могуць абмяркоўвацца і быць асэнсаваны, выходзячы за рамкі прафесійнай палітыкі.

Я ХАЧУ ПРЭЗІДЭНТКУ

2020. Палатно, акрыл. 180×220 см

Палатно-верш пачынаецца словамі «Я хачу жанчыну-прэзідэнтку» і з'яўляецца амажам на тэкст амерыканскай мастачкі Зоі Леанард «I want a president» (1992). Напрушкіна артыкулюе палітыку, што прадстаўляюць людзі з «іншым» досведам, якім не валодаюць прафесійныя палітыкі. Тым самым яна крытыкуе патрыярхатны статус-кво дзяржавы ў Беларусі і намацавае іншую мову палітычнага выказвання.

Марына Напрушкіна (1981) – мастачка, жыве і працуе ў Берліне. Заснавальніца платформы Бюро антыпрапаганды, ініцыятывы «Новае суседства / Maabit». Яе праца накіравана на стварэнне структур, заснаваных на самаарганізацыі. Удзельніца міжнародных выстаў і біенале: 11-й Стамбульскай біенале, 7-й Берлінскай біенале, Кіеўскай біенале і інш. Аўтарка кніг і тэкстаў.

Тактыкі супраціву, (Не)магчымасць мовы, «Жывыя і неабароненыя», Моц «слабасці», Сецівы салідарнасці

МАТЭРЫЯЛЫ БЮРО АНТЫПРАПАГАНДЫ

Газеты «Беларускае самакіраванне», 2011–13
Размалёўка «Мой тата міліцыянт, што ён робіць на працы», 2011
Сшыткі, 2020–21
Друкаваныя матэрыялы ў вітрынах: папера, лічбавы і афсетны друк, фламастар. 2010–20

Тактыкі супраціву, «Жывыя і неабароненыя», Сецівы салідарнасці

У 2007 годзе Напрушкіна заснавала Бюро антыпрапаганды. Яно аналізуе структуры ўлады ў нацыянальных дзяржавах, часта выкарыстоўваючы для гэтага матэрыялы самой дзяржаўнай прапаганды. На пачатку сваёй працы Бюро фармавалася як архіў прапаганды, але пасля яно хутка перарасло ў актывісцкую платформу. У супрацоўніцтве з актывісткамі і дзеячамі культуры Бюро антыпрапаганды праводзіць і падтрымлівае палітычныя кампаніі, сацыяльныя праекты, выдае падпольныя газеты. На выставе Напрушкіна паказвае падборку газет, плакатаў і сшыткаў.

УЛЬЯНА НЯЎЗОРАВА

**ГЭТЫ ПЛАКАТ МОЖА
СТАЦЬ ПРЫЧЫНАЙ МАЙГО
ЗАТРЫМАННЯ**

22.10.2020. Хэпенінг, відэа [0:56]*

Мастачка Ульяна Няўзорава актыўная на вуліцах Мінска з пачатку грамадзянскіх пратэстаў са жніўня 2020 года. Яе працы, часта ананімныя — перформансы, плакаты, муралы — сталі часткай гарадскоў творчасці, якая крэатыўна і дасціпна каментуе палітычную сітуацыю ў краіне. Адна з яе інтэрвенцый 22 кастрычніка 2020 года сталася асабліва папулярнай у сацыяльных сетках: мастачка разгарнула плакат з надпісам «Гэты плакат можа стаць прычынай майго затрымання» ў вагоне метро. Гэтая кароткая сітуацыя і рэкурсіўны жэст, якія імгненна палітызуюць публічную прастору, справакавалі рэакцыі пасажыраў: жанчына спрабуе асадзіць мастачку, а затым у якасці знака салідарнасці з мастачкай разгортвае бел-чырвона-белы сцяг за яе спінай. Кароткі і просты жэст зафіксаваў праблематычнасць выказвання ў публічнай прасторы і крытычную сітуацыю са свабодай слова ў Беларусі. Згодна з дзейным законодаўствам нават адзіночны пікет падпа-

дае пад артыкул 23.34 КоАП: парушэнне парадку правядзення масавых мерапрыемстваў, за якое прадугледжаны штраф або пазбаўленне волі да 15 сутак.

Абсурдныя і адначасова драматычныя сітуацыі такога кшталту пастаянна ўзнікаюць. Так, напрыклад, у 2018 годзе ЛГБТК+ актывістка Віка Біран за фатаграфію з плакатам «Самі вы падробка» (якая была расцэнена як адзіночны пікет) насупраць МУС і КДБ атрымала пратакол аб адміністрацыйным правапарушэнні за правядзенне масавага мерапрыемства. Жэст і відэа Ульяны Няўзоравай удалым чынам фіксуюць важнасць цялеснай прысутнасці як размыкання палітычнай прасторы. Мастачка затрыманая не была, але тэкст плаката, як і сам плакат, былі занесены ў пратакол следчага дзеяння перад тым, як арыштавалі сястру Ульяны — Марыю Каленік, актывістку і студэнтку Беларускай дзяржаўнай акадэміі мастацтваў.

* *Аператарка: Паліна Няўзорава.*

Ульяна Няўзорава (2001) — мастачка і арт-актывістка. Жыве і працуе ў Мінску. Скончыла Гімназію-каледж мастацтваў імя І. Ахрэмчыка, а затым — каледж Liberal Arts у Беларусі. Удзельніца праграмы «Беларуская праваабарончая школа». У цяперашні час уся дзейнасць звязана з тэмай парушэння правоў чалавека ў Беларусі. Працуе з графікай, фота і відэа, ажыццяўляе вулічныя інтэрвенцыі.

УЛАДЗІМІР ПАЗНЯК

ПАЛІТЫКА СТРАХУ

Eat The Rich People. 2016. Хлебныя мякіш.
Памер адной літары: 8×6,5×1 см
Часовы маўзалеі Леніна. 2016. Дрэва, воск. 21×44×34 см
Мадэль аўтамата АК-47. 2016. Пластык. 12 см
Шакаладныя салдацікі. 2016.
Шакалад. Памер аднаго салдаціка 15 см
Косці. 2016. Воск. Памер адной косці 15 см

Уладзімір Пазняк стварае скульптуры, аб'екты, малюнкi, перформансы і відэа. Яго палітычна ангажаваныя выказванні абаяваюць на факты з савецкай і постсавецкай гісторыі, а таксама на левую палітычную думку. На выставе мастак паказаў пяць твораў з цыкла 2016 года «Палітыка страху». Цыкл выяўляе знакі і сляды савецкай палітычнай і ваеннай мінуўшчыны: рэканструкцыю першага драўлянага «Часовага маўзалея Леніна», паменшаную дакладную копію-сувенір аўтамата АК-47, мультыплікаваную адліўку салдаціка з шакаладу, якая адсылае да аперэты «Шакаладны жаўнерык» паводле Бернарда Шоу. Мастак свядома правакуе сітуацыю, пераносячы вобразы з савецкай гісторыі ў польскі кантэкст 2016 года, а ў дадзеным выпадку — у 2021 год ва ўкраінскі.

У гэтым праекце мастак разважае пра цялеснасць, смяротнасць і бесмяротнасць, вечнасць і часовасць (як у «Касцях», так і ў «Часовым маўзалеі Леніна»). Для стварэння вобраза эфемернага мастак звяртаецца да знарчыха бедных матэрыялаў, выкарыстоўваючы для вырабу скульптур дрэва, воск, шакалад і хлеб. Напрыклад, з так званай «турэмнай гліны» — перажаванага хлебага мякішу — мастак стварыў надпіс «Eat The Rich People» (вядомы заклік на англійскай мове: «Еш багатых»). Крытыцы рынку, кансьюмерызму і фетышызму таксама прысвечана набытая ў Кітаі мадэль аўтамата Калашнікава або мультыплікаваныя аб'екты-гаджэты. Уся гэтая створаная мастаком калекцыя аб'ектаў звяртаецца да палітычных страху, трывогі, канспіралагічных і папулісцкіх дыскурсаў.

Уладзімір Пазняк (1985) — мастак, выкладчык, жыве і працуе ў Шчэціне. Выпускнік мастацкага факультэта Гродзенскага дзяржаўнага ўніверсітэта. У 2016 годзе атрымаў ступень магістра жывапісу і новых медыя Акадэміі мастацтваў у Шчэціне. У сваёй мастацкай практыцы ён выкарыстоўвае такія медыя, як скульптура, малюнак, перформанс і відэа.

Тактыкі супраціву, (не)магчымасць мовы, пратэставага харэаграфія, «Жывыя і неабароненыя»

«Будунае здзейсненае безумнае», «Партызанскі праспект», Мехаінізмы гвалту

«ПРАБЛЕМНЫ КАЛЕКТЫЎ»

ІНФАРМАЦЫЙНЫЯ СТЭНДЫ

Інфармацыйны стэнд 1. 2021.
Пластык, лічбавы друк, метал. 160×120 см
Інфармацыйны стэнд 2. 2021.
Пластык, лічбавы друк, метал. 160×120 см
Інфармацыйны стэнд 3. 2021.
Пластык, лічбавы друк, метал. 160×120 см

Разважаючы пра рэпрэзентацыю страйкаў у гістарычнай перспектыве, «Праблемны калектыў» — мастацкая і даследчая суполка з Мінска — супастаўляе іх з сучаснымі страйкамі ў Беларусі. У самы разгар канфлікту шматлікія фабрыкі, універсітэты, культурныя ўстановы і кампаніі страйкуюць супраць паліцэйскага і дзяржаўнага гвалту. Страйк, які замоўчаюць афіцыйныя СМІ, працягвае сябе ў няякасных адлюстраваннях, публічных заявах, інсайдарскіх паведамленнях, звальненнях і арыштах супрацоўнікаў, лозунгах і транспарантах. Калектыў выкарыстоўвае візуальную форму інфармацыйнай дошкі або стэнда, што з’яўляецца папулярным дыдактычным інструментам распаўсюду інфармацыі ў навучальных установах, бібліятэках і на фабрыках.

Кожны стэнд прысвечаны пэўнай тэме, звязанай з магчымасцямі і палітыч-

ным патэнцыялам страйку. «Інфармацыйны стэнд 1» датычыцца адносінаў працоўных рухаў, здабычы прыродных рэсурсаў і панятку «агульнага». «Інфармацыйны стэнд 2» разважае пра страйк у бібліятэцы — саміх бібліятэкараў як прадстаўнікоў найменш аплачальнай прафесіі ў краіне, чытачоў і, магчыма, нават кніг. «Інфармацыйны стэнд 3» падкрэслівае важнасць фемінісцкага страйку, клопату і яго нябачнага характару. Падчас нядаўняга наведвання Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі адна з удзельніц калектыву спытала работніцу, ці страйкавалі яны, і тая адказала: «Ах, нават калі б мы страйкавалі, напэўна, ніхто б не заўважыў». Паміж абстрактным і канкрэтным, фігуратыўным і рэалістычным «Праблемны калектыў» шукае візуальныя вобразы некаторых важных гістарычных страйкаў, супастаўляючы іх са страйкамі 2020 і 2021 гадоў.

«Праблемны калектыў» — мастацкая і даследчая група, утвораная ў Мінску ў 2016 годзе Аляксеем Барысёнкам, Уладзімірам Грамовічам, Воляй Сасноўскай і Алессям Жыткевіч. Запачаткаваўшыся як чытальная група, «Праблемны калектыў» праводзіць сесіі калектывага чытання з акцэнтам на (пост)сацыялістычнай і сучаснай гісторыі Беларусі.

ПРАТЭСТАВЫЯ ГАЗЕТЫ

2020–21. Падшыўка раздрукаваных на прынтары газет

Палітычная мабілізацыя паспрыяла з’яўленню і распаўсюду пратэставых газет — нізавага самвыдату, які ствараецца на прыწყапах ананімнасці і калектывнасці. У першыя дні пасля выбараў, падчас блакавання інтэрнэту па ўсёй краіне, брак актуальнай інфармацыі прымушаў людзей выходзіць на вуліцу і перадаваць навіны адно аднаму — праз непасрэдна зносіны, графіці, улёткі і газеты. Адно з першых папулярных выданняў — «Честная газета» («Сумленная газета») — было створана 1 верасня 2020 года. Неўзабаве стварэнне прафесійных і раённых перыядычных публікацый сталася пашыранай практыкай. Свае перыядычныя выданні выпускаюцца ў Магілёве, Гомелі, Бабруйску, Гродне і іншых гарадах Беларусі. Акрамя гарадскіх пратэставых газет, існуюць лакальныя, сканцэнтраваныя на асвятленні палітычных падзей у спальных раёнах, напрыклад, «Ангарский правдоруб», «Розочка», «Серебрянка», «Колесо Обозрения» і шматлікія іншыя.

Галоўная мэта пратэставай перыёдыкі — прапанаваць альтэрнатыўнае,

«праўдзівае» асвятленне падзей у краіне для тых грамадзян, якія пазбаўленыя доступу ў інтэрнэт і не чытаюць незалежныя СМІ. Важнасць падобнага самвыдату звязаная таксама з рэпрэсіямі ў дачыненні да медыясферы. За час пратэстаў 76 сайтаў незалежных медыя і палітычных рэсурсаў былі заблакаваныя, а напрыканцы 2020 года ўлады пазбавілі статусу СМІ самы буйны інфармацыйны партал TUT.BY.

Акрамя таго, існаванне нізавага самвыдату не толькі выконвае функцыю інфармавання, але і салідарызуе людзей. Газеты распаўсюджваюцца на прыწყапах краўдсорсінга: кожны(ая) ахвотны(ая) можа спампаваць з сайта або тэлеграм-канала свежы выпуск газеты, раздрукаваць на прынтары і раскідаць па паштовых скрынях у пад’ездах, пакінуць у кавярні або іншым публічным месцы. Сёння гэтыя выданні пашыраюцца па ўсёй краіне, прычым як у абласных гарадах, так і ў раённых і нават у вёсках.

На выставе прадстаўлена падшыўка пратэставай перыёдыкі, якая абнаўляецца штотыдзень.

АЛЕСЬ ПУШКІН

ПАДАРУНАК ПРЭЗІДЭНТУ

1999/2021. Аўтарская рэпліка аб'екта, выкарыстанага ў акцыі «Падарунак прэзідэнту “За пяцігадовую плённую працу!”», якая адбылася 21.06.1999 на вуліцы Карла Маркса, 38 у Мінску. Метал, гной, папера, акрыл, плакаты, сахор, кайданкі, грошы. 120×90 см

«Падарунак прэзідэнту» — адна з самых вядомых акцый сучаснага беларускага палітычнага мастацтва. Яна стала рэакцыяй на падзеі ў краіне, у тым ліку заканчэнне 20 ліпеня 1999 года першага прэзідэнцкага тэрміну Лукашэнкі. Мастак з нагружанай гноем каляскай прыехаў на плошчу перад Рэзідэнцыяй прэзідэнта і вываліў змесціва на асфальт, паклаўшы зверху мільёны дэвальваванах рублёў, абноўленую канстытуцыю і выбарчы плакат з выявай Аляксандра Лукашэнкі, прыбіўшы яго сахаром да кучы і суправадзіўшы транспарантам з надпісам: «За пяцігадовую плённую працу!» На дне тачкі знаходзіўся чырвона-зялёны сцяг Рэспублікі Беларусь. Менавіта сцяг і герб,

выкарыстаныя ў акцыі, з'яўляюцца сімваламі рэжыму і савецкай рэканструкцыі, адсылаючы да драматычнага пералому ў найноўшай гісторыі Беларусі — рэферэндуму 1995 года, пасля якога была адменена нацыянальная дзяржсімволіка: бел-чырвона-белы сцяг і герб «Пагоня», — а руская мова набыла статус дзяржаўнай.

Амаль адразу Алесь Пушкін быў затрыманы. Суд прызначыў яму два гады ўмоўна і пяць гадоў паразы ў правах. Праз 17 гадоў, у 2016, пасля выставы «Zbog. Рух білоруського містечтва» ў кіеўскім фондзе «Ізаляцыя» беларуская мытная канфіскавала дэманстраваную фатаграфію акцыі, а суд прызнаў твор экстрэмісцкім.

ART TUT.BY-2014

25.03.2014. Відэадакументацыя акцыі «Art0ccуру», у межах выставы «Art0ccуру» на цэнтральнай плошчы гарадскога пасёлка Бобр, Беларусь [6:24]

Практычна ўсе акцыі Пушкіна звернутыя да гісторыі рэпрэсаванай нацыянальнай культуры. Рэгулярнасць і рытмічнасць яго дзейнасці агаляе стогодовую барацьбу савецкага з нацыянальным, наменклатурнага з мастацкім, тэхнічнага з чалавечым. Акцыя «Art tut.by-2014» адбылася ў Дзень Волі і была прымерка-

ваная да чарговай гадавіны абвяшчэння БНР (Беларускай Народнай Рэспублікі) у 1918 годзе, якую ўпарта ігнаравала савецкая гістарыяграфія. Але і сённяшня ўлада, не баючыся выглядаць бязглуздай і смешнай, звяртаецца да рэпрэсіўных метадаў татальнай зачысткі і знішчэння.

ЛЕСЯ ПЧОЛКА

МАСТАЦТВА РЭЖЫМУ

2020–21. Інсталяцыя. 240×700×40 см.
Фатаграфіі з акцыі «Мастацтва рэжыму»: лічбавы друк,
банэрная тканіна, дрэва

15 жніўня 2020 года работнікі і работніцы культуры Беларусі сталі ў ланцуг салідарнасці каля Палаца Мастацтва ў рамках акцыі «Мастацтва рэжыму». У руках яны трымалі фатаграфіі мітынгоўцаў, якія былі збітыя сілавікамі 9–12 жніўня. Удзельнік акцыі, мастак Арцём Пронін, распрануўся, каб прадэманстраваць пабоі на сваім целе. Пасля завяршэння акцыі ўдзельнікі і ўдзельніцы наклеілі фатаграфіі на рэкламны банэр галерэі «Арт-Беларусь», чыя калекцыя яшчэ да выбараў была арыштаваная і забароненая да паказу. Адна з работ калекцыі — «Ева» (1928) Хаіма Суціна стала адным з сімвалаў беларускага пратэсту.

Такім чынам, культработнікі(цы) публічна выказалі сваю нязгоду з сённяшнім рэжымам і патрабавалі спыніць гвалт у дачыненні да грамадзян. Гэтая акцыя была не адзіным актам калектыўнага супраціву мастацкай супольнасці. За два

дні да гэтага прадстаўнікі(цы) арт-поля правялі акцыю «Не малой — бастуй!», выказаўшы пратэст супраць вынікаў выбараў і салідарнасць з рабочымі страйкамі, якія пракаціліся па ўсёй краіне.

Леся Пчолка, як і шматлікія іншыя мастачкі і мастакі, змяняе фокус сваёй практыкі: у такой напружанай сітуацыі фатаграфаванне і дакументацыя падзеі становіцца важным актам супраціву. Беларускія ўлады пазбаўляюць акрэдытацыі журналістаў, якія працуюць на замежныя СМІ, ім забаронена асвятляць падзеі ў краіне. Сацыяльныя сеткі становяцца новым рупарам пратэсту.

Сугучна самой акцыі, дакументальныя фатаграфіі пададзены ў выглядзе інсталяцыі, якая імітуе ланцуг салідарнасці, каб прыцягнуць увагу да праблемы гвалту ў краіне і да сітуацыі прававога дэфолту, што працягваецца ў Беларусі па сённяшні дзень.

Леся Пчолка (1989) – мастачка. Жыве і працуе ў Мінску. У сваёй мастацкай і даследчай практыцы засяроджваецца на тэме памяці і гісторыі штодзённасці. Лідарка сацыякультурнай ініцыятывы VENA. Выкладае ў Еўрапейскім каледжы Liberal Arts у Беларусі. 23 студзеня 2021 года была затрыманая за ўдзел у пікеце.

АЛА САВАШЭВІЧ

ПРЫВІД

2017. Сталь, лямец. 430×150×150 см

«Будучае здзейсненае безупыннае», «Партызанскі праспект», Пратэставая харэаграфія, Моц «слабасці»

Ала Савашэвіч у сваёй мастацкай практыцы адсылае да калектыўнага досведу савецкай мінушчыны. Яна актыўна працуе з тэкстылем і адзеннем, даследуючы дачыненні паміж матэрыялам і ідэалогіяй, цялесным досведам і палітыкай цела. Мастачка звяртаецца да помнікаў і панятку «манументальнасці», крытычна аналізуючы тое, як яны працавалі ў савецкі час і як змянілі свае функцыі ў постсацыялістычным кантэксце, як трансфармаваліся іх формы і значэнні. Яна робіць гэта шляхам субверсіі манументальнасці

праз працу са спецыфічнымі матэрыяламі і медыумамі: тэкстылем і перформансам, якія здольныя паставіць пад сумнеў ідэалагічныя аспекты матэрыялу.

Так, напрыклад, яе скульптура «Прывід» (2017) — лямцавы касцюм, узяты з аднаго з помнікаў Леніну ў Століне, — звяртае ўвагу на другарадную дэталю манумента, а менавіта на адлітае ў бронзе паліто. Выстаўляючы паліто ў сувмерным маштабе, але прыбіраючы цела палітычнага лідара, Ала звяртаецца да тэм памяці, ідэалогіі, матэрыяльнасці.

ПОЗА. ПАЗІЦЫЯ. СПАСАБ

2019. Відэа [00:57]

«Будучае здзейсненае безупыннае», Механізмы гвалту, «Жывы і неабароненыя»

Падобнае напружанне, звязанае з матэрыялам адзення і целам, адбываецца ў яе відэа «Поза. Пазіцыя. Спосаб» (2019). У ім жаночыя пяткі ўпіраюцца ў прамень металічнай зоркі, якая не дае ступні знайсці апору. Гэтыя супярэчнасці паміж целам, якое замыкаецца ў ідэалагічных рамкахі, і яго позы і экспрэсіўнасцю, манументалізацыяй і крохкасцю стано-

вядца цэнтрам даследаванняў мастачкі. У адказ на цяперашні грамадзянскія пратэсты ў Беларусі Ала выпусціла відэапрацу «Галасы» (2020). У ёй работніцы культуры і актывісткі з Польшчы чытаюць лісты аб несупыннай палітычнай барацьбе жанчын — работніц культуры з Беларусі.

Ала Савашэвіч (1989) – мастачка, з 2014 года жыве і працуе ва Уроцлаве. Скончыла Мінскую мастацкую вучэльню, вучылася ў Беларускай акадэміі мастацтваў у Мінску. У 2017 годзе атрымала дыплом магістра ў Акадэміі мастацтваў ва Уроцлаве. У мастацкай практыцы праз манументальныя формы, відэа, фота і перформансы звяртаецца да калектыўных і асабістых гісторыяў.

ДАР'Я САЗАНОВІЧ

**SUDDEN EXTREME
INTIMACY**

2020. Інтэрактыўная інсталяцыя: відэа, 3D-анімацыя

Дар'я Сазановіч вядомая ў беларускім культурным полі як актывістка, ілюстратарка і дызайнерка, якая выкарыстоўвае сучасныя медыяінструменты для дапамогі ў працы праваабарончых і актывісцкіх груп. У мастацкім праекце «Sudden Extreme Intimacy» яна звяртаецца да лічбавага ландшафту, які сур'ёзна змяніўся ў 2020 годзе: у першую чаргу з прычыны распаўсюду віруса Covid-19, які радыкальна перайначыў наш паўсядзённы досвед працы і камунікацыі, — а таксама да ролі сучасных тэхналогій — месенджараў, алгарытмаў, лічбавых платформаў — у грамадзянскіх пратэстах у Беларусі ў 2020 годзе. Дар'я стварае сваю 3D-прасторы або асяроддзе, што фіксуе гэтую лічбавую выпадковую экстрэмальную інтымнасць праз серыю відэазванкоў, у якіх змешваюцца інтэрфейсы суразмоўцаў да скрайне блізкага і некамафортнага ўзроўню.

Дар'я Сазановіч (1990) — мультымедыяная мастачка, таксама вядомая пад нікам sheeboorsee, жыве і працуе ў Брэмене. У 2016 годзе скончыла Еўрапейскі гуманітарны ўніверсітэт у Вільні па спецыяльнасці візуальны дызайн і медыя. У дадзены момант вучыцца ў магістратуры лічбавых медыя ва Універсітэце мастацтваў Брэмена. Супрацоўнічае са многімі незалежнымі медыя і НКА як дызайнерка і ілюстратарка.

«Месца вертыкалі занялі размеркаванасць, неіерархічнасць, удзел у такой камунікацыі не вымагае санкцый ці прадстаўнікоў», — так Антаніна Сцебур і Аляксей Талстоў апісваюць ролю тэхналогій у пратэстах у Беларусі*. Праца Дар'я Сазановіч звяртаецца да гэтага тэхналагічнага аспекту і створаных ім скажэнняў інтэрфейсаў, масак, слаёў, глітчаў і памылак — афектаў, якія адсылаюць і да новых якасцяў лічбавай салідарнасці і эмпатыі, і да трывожнасці, фрустрацыі і адчужэння, звязанага з інтэнсіўным анлайн-досведам.

* Антоніна Сцебур, Аляксей Толстов. *Как вода. Динамика белорусского протеста: от существующего технического базиса к утопическим горизонтам будущего / syg.ma.*

ГАННА САКАЛОВА

BLOWN-UP

2020. Мультымедыяная інсталяцыя: сцяг, вентылятар, якім кіруе частотны ператваральнік і Arduino, камера назірання, манітор. 500×750×400 см

Чорна-бела-чорны сцяг развяваецца патокам ветру, які ствараецца вентылятарам. Размешчаная насупраць інсталяцыі камера ў прамым эфіры фіксуе гэты дынамічны рух белага паласы на чорным фоне і транслюе на экран. Праца ўпершыню была паказана ў выстаўнай прасторы Bloom у Дзюсельдорфе ў 2020 годзе. Зачыненая ў сувязі з каранцінам прастора і дынамічная інсталяцыя Ганны Сакаловай унутры праглядаліся скрозь вялікае акно-вітрыну, што «дублявала» экран манітора.

Медытатыўны паўтаральны рух белага паласы на чорным фоне з'яўляецца асноўным элементам цыкла твораў Ган-

ны Сакаловай «Арнамент». Работы гэтай серыі ўяўляюць з сябе досвед пераасэнсавання патэнцыялу лініі і арнаменту ў кантэксце выкарыстання новых медыя. У інсталяцыях цыкла магчымасці відэа і камп'ютарнага праграмавання візуальных аб'ектаў маніфестуюць існаванне лініі ў якасці дынамічнага, а не статычнага феномену. Менавіта медыяльна абумоўленая дынаміка лініі — то бок яе пастаянная трансфармацыя ў часе — адкрывае новыя формы і спосабы ўзаемадзеяння мастацкага твора з навакольнай прасторай, а таксама з успрыманням гэтай прасторы глядачом.

Ганна Сакалова (1975) — мастачка, жыве і працуе ў Дзюсельдорфе. Скончыла Мінскую мастацкую вучэльню, Беларускаю акадэмію мастацтваў, Нацыянальную студыю сучасных мастацтваў — Le Fresnoy, Акадэмію медыямастацтваў у Кельне. Працуе з архітэктурнай прасторай, у якую ўключае свае мультымедыяныя інсталяцыі.

ТАМАРА САКАЛОВА, ГАННА САКАЛОВА

ГУМКА

2020/21. Мультымедыйная інсталяцыя: гумовы жгут, які сцягвае дзве калоны, драўляны подыум, манітор. 115×1000×150 см, відэа: full HD, без гучу [10:00] loop

Інсталяцыя «Гумка» стваралася Тамарай Сакаловай сумесна з Ганнай Сакаловай для выставы «Кранальная дыстанцыя». Гэтая выстава стала апошняй для легендарнай мінскай галерэі сучаснага мастацтва «У». Яе закрыццё звязана з арыштам аднаго з яе ўладальнікаў Аляксандра Васілевіча, які прызнаны палітычным зняволеным. Сама выстава была прысвечана непасрэдна тэме каранціну і асэнсоўвала досвед узаемадзяння і салідарнасці ў часы пандэміі каранавіруса. Сітуацыя ізаляцыі і поўнай адсутнасці тактыльных сувязяў справакавала мастацка, якія жывуць у розных краінах, стварыць сумесную працу дыстанцыйна.

Тамара Сакалова (1950) – мастачка, скульптар. Нарадзілася ў Мюльдорфе, жыве і працуе ў Мінску. Скончыла Беларуска-тэатральна-мастацкі інстытут. Сябра Беларускага саюза мастакоў. З 1988 па 2002 удзельніца творчага аб'яднання «Няміга-17». Працуе з формай як квінтэсенцыяй матэрыялу, якая спалучае ў сабе канкрэтнае і абстрактнае.

Ганна Сакалова (1975) – мастачка, жыве і працуе ў Дзюсельдорфе. Скончыла Мінскую мастацкую вучэльню, Беларускаю акадэмію мастацтваў, Нацыянальную студыю сучасных мастацтваў – Le Fresnoy, Акадэмію медыямастацтваў у Кёльне. Працуе з архітэктурнай прасторай, у якую ўключае свае мультымедыйныя інсталяцыі.

Перажываная няпэўнасць і напружанне ў літаральным сэнсе перадаюцца праз нацягнутую вакол магутных калон гумку, а вібрацыя відэавяявы ўзмацняе адчуванне шоку і страху. Зварот да дзіцячай гульні падобны да спробы вярнуцца ў бестурботныя часы прывольных стасункаў паміж маці і дачкой. Працягваючы ў пустэце лініі сувязі, узнікаюць знакі, якія не патрабуюць маўлення. Але гэта толькі тактычны прыём мастачка, якія працуюць са строгай мінімалісцкай пластыкай, што агаляе трагічную сітуацыю, у якой уяўленне кіруецца логікай зададзенага правіла гульні – уздымаць узровень складанасці дзеяння ўсё вышэй і вышэй.

МАКСІМ САРЫЧАЎ

Я НЕ ХАЧУ ЦЯБЕ ЗАБІВАЦЬ

2018–20. Інсталяцыя: папера, лічбавы фотадрук, малюнкi, дакументы, лісты. 1300×300 см

Цэнтральнай тэмай праекта з'яўляецца даследаванне гвалту з боку праваахоўных органаў. Беспрэцэдэнтны ўзровень гвалту ў дачыненні да мірных пратэстоўцаў прымусіў многіх грамадзян Беларусі выйсці на вуліцу. Менавіта шок ад рэпрэсіўных дзеянняў улады, а таксама патрабаванні спыніць рэпрэсіі ляжаць у аснове беларускага пратэсту. Разам з тым выкарыстанне катаванняў і гвалту ў 2020–2021 гадах не з'яўляецца для праваахоўных органаў чымсьці выключным. У 2018 годзе Савет ААН па правах чалавека адзначаў, што гэтыя метады часта выкарыстоўваюцца ў дзеяннях беларускай міліцыі.

У праекце «Я не хачу цябе забіваць» Максім Сарычаў даследуе праблему ўкараненасці гвалту і яго рэгулярнага выкарыстання ў дачыненні да затрыманых.

Ён дакументуе і інтэрв'юіруе людзей, якія сутыкнуліся з катаваннямі і ціскам з боку праваахоўных органаў за апошнія пяць гадоў, каб раскрыць механізмы агрэсіі, што з'яўляюцца тыповымі, а не выключнымі ў працы дзяржаўных структур.

Назва работы «Я не хачу цябе забіваць» — гэта фраза, якую прамаўляе міліцыянт аднаму з інтэрв'юераў, прыстаўляючы дула пісталета да яго патыліцы. Нармалізаваны гвалт як метаду працы рэпрэзентуецца не толькі жаклівай статыстыкай затрыманых — больш за 30 000 чалавек, да большасці з якіх ужывалі гвалт, катаванні і нават згвалтаванні, — але таксама тым, што за гэты час не было распачата ніводнай справы супраць супрацоўнікаў міліцыі і АМАПа за нанясенне цяжкіх пашкоджанняў, не расследаваныя справы загінулых падчас пратэстаў.

Максім Сарычаў (1987) – фотажурналіст і мастак. Ён працуе над доўгатэрміновымі візуальнымі праектамі, у якіх звяртаецца да тэмаў улады і разнастайных формаў гвалту, як з боку дзяржавы, гэтак і знутры традыцыйнага грамадства. Ягоныя праекты і фатаграфіі былі апублікаваныя ў выданнях «Wall Street Journal», «Die Zeit», «Der Spiegel», «Stern Crime», «Meduza», «Fotograf» ды іншых. Жыве і працуе ў Мінску.

ВОЛЯ САСНОЎСКАЯ

ПРАКТЫКАВАННЕ

2021. Тры лічбавых калажа, друк на аракале.
Кожны 150×100 см

Воля Сасноўская разглядае адносіны мовы, афекту, палітычнага руху праз панятак «партытуры» ў кантэксце цяперашняга супрацьстаяння ў Беларусі, а таксама іншых палітычных падзей у гісторыі (пост)сацыялізмаў. Аналізуючы рухі як жэсты і калектыўную харэаграфію, Сасноўская выкарыстоўвае паняцце партытуры ў яго шырокім кантэксце: графічны запіс руху, уключаючы тэкст, дакумент, выяву. Партытура выкарыстоўваецца пры запісе руху, танца або музыкі і дазваляе апераваць у некалькіх тэмпаральных сферах — мінулага, бо з’яўляецца дакумен-

там, следам; будучыні, таму што мае на ўвазе ўяўленне і бясконцае ўзнаўленне руху; і ў сучаснасці — моманце чытання і здзяйснення дзеяння. Партытура таксама з’яўляецца спосабам рэпрэзентацыі і мае на ўвазе пэўную ступень перакладальнасці (дзеяння і яго афектаў — у знак).

Звяртаючыся да мовы, маўлення і тэксту, мастачка вывучае іх выкарыстанне ў палітычным полі, у апісанні сённяшніх падзей або досведу мінулага. Мастачка працуе з паняткам афекту мовы і даследуе тое, што застаецца па-за мовай.

Воля Сасноўская (1988) – мастачка, даследчыца і арганізатарка, жыве і працуе ў Вене і Мінску. Удзельніца мастацкай групы «Праблемны калектыў» і сузаснавальніца самаарганізаванай платформы «Працуй больш! Адпачывай больш!». Кандыдатка доктарскай праграмы ў Акадэміі выяўленчых мастацтваў Вены. Працуе з тэкстам, перфарматыўнымі і візуальнымі практыкамі.

ВОЛЯ САСНОЎСКАЯ І А.З.Ш.

Ф-СЛОВА / F-WORD

2021. Відэа [12:10]

Відэа «Ф-слова» мастачак Волі Сасноўскай і А.З.Ш. з’яўляецца адной з серыі мастацкага праекта-серыяла «Узброеныя і небяспечныя» ўкраінскага мастака Міколы Рыднага (www.ozbroeni.in.ua). Серыял уздымае праблемы вайны на Данбасе, мілітарызацыі і гвалту ў сучаснай Украіне.

Воля Сасноўская і А.З.Ш. звяртаюцца да сённяшніх пратэстаў у Беларусі, палітычнай барацьбы, міліцэйскага і дзяржаўнага гвалту праз дыскусію фашызму. Як у заходнім, так і ў постсацыялістычным кантэкстах гэты панятак з’яўляецца прасторай сімвалічнай барацьбы. Тэма фашызму і перамогі над ім ужо працяглы час інструменталізуецца беларускай уладай у яе афіцыйным наратыве і з’яўляецца ключавой для сучаснай дзяржаўнай ідэалогіі Беларусі. З пачатку пратэстаў ідэалагічны дзяржапарат спра-

буе «абняславіць» тых, хто выходзіць на вуліцы, як нацыяналістаў і фашыстаў, у прыватнасці, згадваючы пра выкарыстанне беларускімі калабарантамі бел-чырвона-белага сцяга (сімвала пратэсту) падчас Другой сусветнай вайны. У той жа час пратэстоўцы таксама называюць уладу і сілавікоў «фашыстамі». Тым самым яны выкрываюць рэпрэсіўны апарат, які ігнаруе законнадаўства і скарыстоўвае ўсе віды гвалту ў дачыненні да «іншых», да тых, хто не згодны падтрымліваць статус-кво ўлады. Абедзве гэтыя пазіцыі, у сваю чаргу, крытыкуюцца ў акадэмічным асяроддзі за гістарычную недакладнасць.

Мастачкі прасочваюць кантэксты выкарыстання панятку «фашызм» і паказваюць, якія палітычныя, сацыяльныя, афектыўныя і сімвалічныя эфекты яны ўтвараюць.

Воля Сасноўская (1988) – мастачка, даследчыца і арганізатарка, жыве і працуе ў Вене і Мінску. Удзельніца мастацкай групы «Праблемны калектыў» і сузаснавальніца самаарганізаванай платформы «Працуй больш! Адпачывай больш!». Кандыдатка доктарскай праграмы ў Акадэміі выяўленчых мастацтваў Вены. Працуе з тэкстам, перфарматыўнымі і візуальнымі практыкамі.

НАДЗЯ САЯПІНА

ЛЯЛЕЧНЫ ДОМК

2020–21. Мультымедынная інсталяцыя: метал, дрэва, акрыл, лямец, папера, каляровыя алоўкі, гук. 550×450×300 см. У рамках інсталяцыі прадстаўлена відэа «Мы мылі адна адной валасы» [8:40] – Надзя Саяпіна (ідэя, мадэль), Караліна Палякова (відэа). Удзельніцы: Паліна Бродік, Кася Шульган, Вольга Камісарова, Лена Амнуэль, Dia Proector, Надзя Жывая, Паліна Бабчэнак, Вікторыя Бавыкіна, Наташа Чычасава

Інсталяцыя «Лялечны домік» — гэта перапрацаваны асабisty досвед мастачкі і яе сукамерніц у СІЗА на Акрэсціна і ў Жодзіне. Ён аказваецца не толькі досведам фрустрацыі і страху, але таксама практыкай салідарнасці, клопату, «ціхіх» тактык супраціву. Клопат у дачыненні адна да адной, суперажыванне, выбудуванне крохкіх інфраструктур побыту, міжчалавечых стасункаў, сістэм падтрымкі і сястрынства — гэта лініі сеціваў салідарнасці, дзе моцы супрацьпастаўляецца слабасць, а ўяўленне становіцца палітычным інструментам. Цэнтрам інсталяцыі аказваюцца стол, вакол якога выбудуўвалася ўсё дзённае жыццё зняволёных, і коўдры, якія ўвасабляюць цяпло і клопат і якіх у перанаселенай прасторы

камеры на ўсіх неставала. Надзя і яе сукамерніцы рабілі малюнкi і партрэты, вялі псеўдадзённік Русалачкі, гулялі ў гульні, ухутвалі адна адну коўдрамі, спявалі, мылі адна адной валасы і распавядалі пра свае патаемныя мары.

Перадварэнне прасторы камеры ў «лялечны домік» уяўляе сабой працу па перапрысабечванні бесчалавечнай, халоднай прасторы гвалту і агрэсіі. Лялечны домік — гэта падманлівы дзявочы свет, свет салодкіх мрояў, пачуццёвасці, інфантальнасці, бяспекі. Аднак, змешчаны ў кантэкст турэмнай сістэмы, ён становіцца сімвалам моцы слабасці, накідвання ліній супраціву, клопату і падтрымкі. Так свой досвед апісвае сама Надзя:

*Мы мылі адна адной валасы і плялі косы.
Мы распавядалі свае асабisty гісторыі і варажылі па кніжках.
Мы рабілі адна адной масаж, імправізаваныя касметычныя працэдуры і татуіроўкі шарыкавай ручкай.
Мы гулялі ў простыя гульні і стваралі свае з паперы.
Мы малявалі, ляпілі і расфарбоўвалі.
Мы вялі дзённікі і спявалі песні.
Мы спрачаліся або жартавалі з ахоўнікамі, быццам гэта хлапчукі з іншай групы або важатыя з рознымі характарамі.
Мы нібы гулялі ў дзіцячы лагер у папраўчай установе.
Мы адбывалі суткі ў камеры на дзесяць чалавек, ператвараючы яе ў лялечны домік.*

Надзя Саяпіна (1989) — мастачка, аўтарка праектаў. Выкарыстоўваючы розныя формы аджывапісу да перформансу, яна факусуецца на медыяцыі як магчымасці праявіць галасы «іншых». 7 верасня 2020 года Надзя была затрыманая за ўдзел у акцыі супраць гвалту (ускосна — за перформанс «Здабытак»). У кастрычніку яна пакінула Беларусь і цяпер працуе ў Кіеве.

АНТАНІНА СЛАБОДЧЫКАВА

REQUIEM FOR A DREAM

2021. Мультымедынная інсталяцыя: дрэва, метал, воск, водаэмульсійная фарба, акрыл. 300×500×200 см. Відэа «Гвалт» [2:14] з удзелам Ірыны Герасімовіч

Інсталяцыя «Requiem for a Dream» — гэта шматслаёвае, складанае выказванне мастачкі, якое асэнсоўвае перажыванні, пачуцці, страхі і надзеі, звязаныя з пратэстамі ў Беларусі. Эмацыйны стан пратэстоўцаў і тых, хто застаецца сёння ў Беларусі, мае не толькі інтымна-асабістае, але і палітычнае вымярэнне.

Інсталяцыя мастачкі ўяўляе сабой чорны куб, які паўтарае стандартныя памеры аўтазака — сімвала агрэсіі і рэпрэсій. Бітком набітыя мірнымі пратэстоўцамі аўтазака з’яўляюцца першым этапам сутыкнення з машынай гвалту, праз якую за час пратэстаў прайшло больш за 30 000 жыхароў краіны. Унутры вузкай, клаўстрафабічнай прасторы інсталяцыі глядач бачыць скульптурную кампазіцыю з воску — выяву трох галоўных сімвалаў перадвыбарнай кампаніі і аб’яднанага штабу. Перад выбарамі Антаніна стварыла малюнак з выявай знака перамогі, сэрца і кулака. Ён стаўся кананіч-

ным і распаўсюдзіўся як адзін з важных пазнавальных сімвалаў пратэсту. Праз паўгода пратэстаў мастачка вяртаецца да створанай ёю работы і пераасэнсоўвае яе ў новых умовах супраціву. Аплаўленая васковая кампазіцыя, выявланая да чалавечых памераў, — гэта адначасова і сімвал мяккіх тактык супраціву, і ўвасабленне калектыўнай траўмы. «Мне здаецца, — заўважае мастачка, — маё сэрца лопнула. Такое невыноснае ўсведамленне таго, што адбываецца».

У гэтай працы Антаніна паказвае медыяльную функцыю мастацтва, якое не проста адлюстроўвае нешта, але стварае агульнае поле напружання, калектыўную прастору для перажывання складаных, часта супярэчлівых эмоцый. Менавіта пачуцці шоку, узрушэння, «лопнутага сэрца» звязваюць пратэстоўцаў адно з адным і, як вынік, становяцца важнымі настройкамі палітычнай салідарызцыі грамадства.

Антаніна Слабодчыкава (1979) — мастачка, перформерка. Жыве і працуе ў Мінску. Скончыла Мінскую мастацкую вучэльню імя Глебава і Беларускаю акадэмію мастацтваў. Працуе з рознымі медыя, ад калажу да татальных інсталяцый. У сваёй творчасці звяртаецца да тэм мацярынства, ідэнтычнасці, гендара, улады, памяці.

АЛЯКСЕЙ ТАЛСТОЎ

НАЗІРАЮЧЫ

2020. Відэа [16:57]

САЛІДАРНАСЦЬ

На выставе прадстаўлены дзве работы Аляксея Талстова, якія былі створаныя падчас пратэстаў. Працы аб’яднаныя ідэяй салідарнасці і разгортваюцца на фоне архітэктуры савецкага мадэрнізму, якая мела інтэрнацыянальны, эмансипатарны характар і была звязана з працасамі акселерацыі будучыні.

Відэапраца «Назіраючы салідарнасць» дакументуе шматтысячную калону, якая праходзіць маршам паўз савецкі гарэльеф «Салідарнасць», створаны ў 1979 годзе Анатолям Арцімовічам і Анатолям Яскіным. Гарэльеф паказвае прадстаўнікоў розных краін, аб’яднаных

у барацьбе за свае правы і свабоды па ўсім свеце. Відэа было зроблена ў першы месяц пратэстаў, калі многія работнікі і работніцы культуры пачуваліся разгубленымі на фоне маштабу падзей, якія разгортваюцца ў краіне. Аляксей Талстоў займае месца назіральніка, фіксуе тое, што адбываецца. Разам з тым дзве эпохі і дзве калоны салідарнасці раскрываюць немагчымасць сканцэнтраваць пратэст у адных руках і выводзіць рух за правы на глабальны ўзровень, аб’ядноўваючы яго з іншымі сацыяльнымі і палітычнымі рухамі.

КАЛІ НЕ СКОНЧЫЦЦА МІНУЛАЕ

2020. Перфарматыўная паэзія: відэадакументацыя [4:42]

Работа «Калі не скончыцца мінулае» была прадстаўлена ў Брэсце ў лістападзе 2020 года і ўяўляе сабой дакументацыю перфарматыўнага паэтычнага выказвання. Мастак чытае ўласныя паэтычныя радкі, звяртаючыся да спадчыны савецкага мадэрнізму. Ён задаецца пытаннямі і сваімі сумневамі на тэму ідэалогіі, магчымай будучыні, пераменаў у цэлым. «Я

патрабую фантазію! Я патрабую мару! Будучае!» — выгуквае мастак, падкрэсліваючы немагчымасць лінейнага разумення часу. Ва ўмовах пратэсту як тэмпаральнага разлому паэзія становіцца адным з найбольш адэкватных спосабаў пошуку мовы ў сітуацыі крохасці, нестабільнасці, няўпэўненасці і надзеі.

Аляксей Талстоў (1984) — мастак і пісьменнік. Жыве і працуе ў Мінску. Факусэца на тэмах сацыяльнага і палітычнага напружання, уплыву тэхналогій на чалавечую свядомасць, экалагічнай катастрофы, крызісу ў цэлым. У мастацкай практыцы выкарыстоўвае шырокі спектр прыёмаў і медыя: ад жывапісу і малюнка да спекулятыўнай медытацыі.

РАМАН ТРАЦЮК

ЭЛЕКТРЫЧНЫЯ АБ'ЕКТЫ

Электрычныя аб'екты / Абцугі. 2020. Метал, дрэва, аргшкло, генератар высокага напружання і электроніка. 30×140×17 см

Электрычныя аб'екты / Сярпы. 2018.

Метал, дрэва, аргшкло, генератар высокага напружання і электроніка. 66×66×17 см

Электрычныя аб'екты / Пілы. 2018.

Метал, дрэва, аргшкло, генератар высокага напружання і электроніка. 70×160×17 см

Электрычныя аб'екты / Склады. 2018. Метал, дрэва, аргшкло, генератар высокага напружання і электроніка. 50×50×17 см

Работа беларускага мастака Рамана Трацюка стваралася да сёняшніх падзей у Беларусі, але вобраз інструментаў, паміж якімі цыклічна ўзнікае электрычны разрад, дакладна дэманструе напружанне паміж пратэстоўцамі і сілавымі структурамі. Звычайныя вясковыя ржавыя інструменты: пілы, сярпы, склады і абцугі, змешчаныя ў кантэкст выставы, успрымаюцца не як прылады працы, а перш за ўсё як аб'екты супраціву, гвалту і забойстваў. Час ад часу паміж аб'ектамі ўзнікае электрычная іскра, якая з'яўляецца адначасова метафарай выбуху энергіі, у тым ліку энергіі пратэстоўцаў, і метафарай гвалту, страху.

Раман Трацюк (1981) – мастак, куратар, перформер, жыве і працуе ў Познані. Удзельнік групы «Бергамот». Скончыў Акадэмію мастацтваў у Познані (1999–2007). У 2012 годзе абараніў доктарскую ў галіне прыгожых мастацтваў і мультымедыйных камунікацый. Дацэнт факультэта мастацкай адукацыі і куратарства. Зацікаўленні: перфарматыўнасць, партысіпатыўнасць, пытанні самапрэзентацыі ў інтэрнэце, мастацтва і штодзённасць.

Эстэтычна працы Рамана Трацюка адсылаюць да авангарднага мастацтва. Чорныя інструменты, змешчаныя на белы фон і зачыненыя ў празрысты куб з аргшкла, адсылаюць да работ Казіміра Малевіча, Міхаіла Ларыёнава і Наталлі Ганчаровай. Сам мастак, які ў сваёй практыцы часта звяртаецца да перформансу і працуе з рэды-мэядамі, характарызуе дадзеныя працы як перфарматыўныя, у тым сэнсе, што яны, дзякуючы электрычнаму зараду, актывуюць аб'екты, уводзяць элемент выпадковасці, напружання.

МАКСІМ ТЫМІНЬКО

ЯК ДОЎГА МОЖНА ГЛЯДЗЕЦЬ НА 250.000 КВАДРАТНЫХ ЯЧЭЕК, ЯКІЯ ЗМЯНЯЮЦЬ СВОЙ КОЛЕР?

2021. Шматканальная медыяінсталаяцыя: два праектары, мікракамп'ютар, відэа / электракабелі, Javascript, генеруецца ў рэальным часе. 250×500×500 см

У аснове работы ляжыць матэматычная «Гульня Жыцця», распрацаваная Джонам Конвеем у 1970 годзе. «Гульня Жыцця» — гэта адна з разнавіднасцяў больш шырокага класа матэматычных мадэляў, якія аб'яднаны адной назвай — «клеткавыя аўтаматы».

Звычайна клеткавыя аўтамат уяўляе з сябе рэгулярную рашотку ячэек, кожная з якіх можа знаходзіцца ва «ўключаным» або «выключаным» стане. Прытрымліваючыся невялікага набору простых правілаў, ячэйка «выбірае» свой статус у адпаведнасці са станамі сваіх бліжэйшых суседзяў. Так, напрыклад, у гэтай працы выкарыстаныя наступныя правілы: ячэйка «ўключаецца», калі ў яе роўна тры «ўключаныя» суседзі. Ячэйка «выключаецца», калі ў яе менш за два або больш за тры «ўключаныя» суседзі. Дадаўшы ў сістэму час і запусціўшы такі працэс выбару стану ў бясконцым цыкле, можна атрымаць неверагодна складаную і непрадказальную структуру, якая нагадвае біялагічны арганізм на стадыі эвалюцыі або калонію,

што пашырае свой арэал пражывання. Узнікаюць шматлікія складаныя кластары, якія могуць размнажацца, перамяшчацца, паглынаць і паддавацца мутацыям. Назіранне і вывучэнне такой абстрактнай дынамічнай мадэлі — безумоўна, захапляльны занятак. Аднак ён набывае яшчэ і дадатковыя сэнсы, калі інтэрпаліваць яго на турбулентныя грамадскія працэсы. Асабліва яскравае падабенства выяўляецца, калі запараліць такую мадэль са стратэгіяй, якая зарадзілася ў асяроддзі беларускага пратэсту. Самаарганізацыя, гарызантальныя сувязі, дэцэнтралізацыя пратэстаў і сёцвіаў узаемадапамогі рыфмуюцца з узнікненнем складаных структур у «Гульні Жыцця». Усё развіццё сістэмы балансуе на мяжы паміж дэтармінізмам, абумоўленым наяўнасцю пэўнага набору элементарных правілаў, і поўнай непрадказальнасцю надзвычай складаных ланцуговых рэакцый і ўзаемадзеянняў паміж узніклымі кропкамі напружання.

Максім Тымінько (1972) – медыямастак, куратар. Жыве і працуе ў Амстэрдаме. Вучыўся ў Мінскай мастацкай вучэльні (1987–1991), у Кёльнскай Акадэміі медыямастацтваў (2000–2006). Заснавальнік «самвыдат»-платформы Antibrainwash.net, сузаснавальнік і рэдактар платформы Cultprotest.me, сузаснавальнік і распацоўшчык платформы для дыстрыбуцыі медыямастацтва rxFLUX.

ФАТАГРАФІЯ ЯК ДАКУМЕНТ

«Прэса пад прэсам» — так называецца сайт, створаны для фіксацыі сведчанняў рэпрэсій супраць незалежных медыяў і журналістаў у Беларусі. Быць журналістам, то бок пісаць пра пратэсты, здымаць пратэсты, рабіць інтэрнэт-стрымы падчас пратэстаў — значыць трапляць у вялікую небяспеку, быць затрыманым і ў асобных выпадках быць прыцягнутым да крымінальнай адказнасці. Так, за паўгода пратэстаў больш за 400 журналістаў і журналістак былі затрыманыя, многія з іх сталі фігурантамі крымінальных спраў або адбылі адміністрацыйны арышт, шмат хто пацярпеў ад міліцэйскага гвалту. Сярод пацярпелых журналістаў было мноства фотарэпарцёраў, якія перанеслі рэпрэсіі і збіццё за тое, што яны выконвалі сваю працу, прычым сваю прафесійную прыналежнасць яны пазначалі яркай камізэлькай з надпісам «ПРЭСА».

На выставе дакументальная фатаграфія прысутнічае не толькі ў якасці візуальнага матэрыялу, які фіксуе розныя бакі пратэставай актыўнасці на мікра- і макраўзроўні, грамадскія і асабістыя моманты, масавыя і амаль нябачныя падзеі. Наяўнасць рэпартажнай фатаграфіі ўнутры выставы — гэта таксама жэст салідарнасці і падтрымкі ў дачыненні да прадстаўнікоў СМІ.

На выставе можна ўбачыць серыі рэпартажнай фатаграфіі Надзеі Бужан, Аляксандра Васюковіча і Яўгена Атцеца. Усе яны прайшлі праз затрыманні ў розны час пратэстаў; Аляксандр Васюковіч быў асуджаны на 11 сутак адміністрацыйнага арышту.

І нягледзячы на гэта, кожны(ая) з іх працягвае выходзіць, каб фіксаваць тое,

што адбываецца. Работы рэпартажных фатографіаў выконваюць розныя функцыі ў пратэстах: яны інфармуюць, некаторыя з іх становяцца выявамі-сімваламі. Як, напрыклад, «культавы» кадр Надзеі Бужан, фатографіі «Нашай Нівы», дзе зафіксаваны пацалунак дзвюх дзяўчат на фоне шчыльнай сцяны сілавікоў.

Фотарэпарцёрская праца таксама адыгрывае важную ролю ў фіксацыі выкарыстання гвалту і рэпрэсіяў з боку праваахоўных органаў у дачыненні да пратэстоўцаў. Фатограф і мастак Аляксандр Васюковіч, які працуе з тэмай гвалту – як хатняга, так і палітычнага – фіксуе выпадкі агрэсіі міліцыі.

Нават у сітуацыі страху і пагрозы быць затрыманым фатографам удаецца фіксаваць доўгатэрміновыя змены. Так, Яўген Атцецкі здымае хроніку і трансфармацыі Плошчы Пераменаў – аднаго з найбольш вядомых пратэставых двароў, які стаўся альтэрнатыўнай самаарганізаванай публічнай прасторай. Менавіта тут быў забіты Раман Бандарэнка.

Серыя прац «Black & White. Live. Reportage photo from 90s» фатографа Сяргея Кажамякіна адсылае да падзей трыццацігадовай даўніны: пратэставыя рухі, сходы і маршы ў Беларусі ў 1990-х гадах. Сацыяльная харэаграфія пратэсту ў гэтых працах рэзануе з сённяшнім днём, мінулае становіцца сучаснасцю і накіроўваецца ў будучыню. А ў глабальным сэнсе лозунг «Кожны дзень!» — гэта не толькі тэмапаральнасць беларускага пратэсту 2020–2021 гадоў, але таксама і сведчанне таго, што барацьба за свае правы не можа быць скончана.

Яўген Атцецкі (1983) – фатограф і грамадзянскі журналіст. Нарадзіўся і жыве ў Мінску. Працуе пераважна ў полі дакументальнай фатаграфіі. Выкладчык фатаграфіі і сузаснавальнік школы фатаграфіі ФШ1 (Мінск). Арганізатар fotofest 2020. Як фатограф працаваў з ПРААН, ЮНІСЕФ, з Чырвоным Крыжам.

Надзея Бужан (1991) – фотажурналістка. Працавала ў «Звяздзе» і на TUT.BY. Цяпер працуе ў «Нашай Ніве»/ NN.BY, найстарэйшай беларускай газеце. Брала ўдзел у групавых выставах у Aff Galerie (Берлін, 2016), ЦЭХ (Мінск, 2014), Belarus Press Photo (Мінск, 2015), у галерэі TUT.BY (Мінск, 2019). У сваіх праектах займаецца тэмамі свабоды, рэлігіі.

Аляксандр Васюковіч (1985) – незалежны фатограф, жыве ў Мінску. У 2012 годзе атрымаў Гран-Пры конкурсу «Прэс-фота Беларусі» і першы прыз «Прэс-фота Беларусі – Мультымедыя», у 2015 – Гран-Пры PRAFOТА за свой праект пра хатні гвалт у Беларусі. Працуе ў асноўным з тэмамі правоў чалавека і сацыяльнай несправядлівасці.

Сяргей Кажамякін (1956) – фатограф, выкладчык гісторыі фатаграфіі. Жыве і працуе ў Мінску. У сваіх праектах выкарыстоўвае ананімныя і асабістыя фотаархівы для стварэння серыі канцэптуальных работ. Удзельнічаў у выставах у ЗША, Германіі, Швецыі, Нідэрландах і г. д. Яго працы знаходзяцца ў калекцыях музеяў па ўсім свеце.

ІГАР ЦІШЫН

ЛІНІЯ СТРАХУ

2021. Інсталіяцыя: метал, дрэва, вугаль, акрыл.
400×900×270 см

Мастацтва Ігара Цішына заўсёды было недысцыплінаваным і пазбягала кантролю — як у выставе «Урокі Нядобрага Мастацтва» (1992), у якой ён аб'яднаў галасы вучняў і студэнтаў, што прадстаўлялі альтэрнатыву дагматычнай акадэмічнай адукацыі, так і ў яго праекце «Ціхі партызанскі рух» (1997), дзе канструяваўся і выводзіўся з-пад ідэалагічнай інструменталізацыі вобраз партызана.

Канцэптуалізацыя яго мастацкага метаду, заснаванага на экспрэсіі, калажнасці, сугестыўнасці і адмысловым выкарыстанні лініі, адбываецца ў праекце «Лінія Суціна» (2012), дзе яна разумеецца не толькі як спосаб фігурацыі, але і як пэўнае развіццё ў культурным і палітычным плане. Назва гэтага праекта адсылае да «Лініі Сталіна», ваенна-гістарычнага музея пад адкрытым небам побач з Мінскам, што ўвасабляе дзяржаўны падыход да эксплуатацыі гісторыі і памяці Другой сусветнай вайны.

Ігар Цішын (1958) — мастак, жыве і працуе ў Мінску, Бруселі, Санкт-Пецярбургу. Скончыў Мінскую мастацкую вучэльню (1978) і Беларускі тэатральна-мастацкі інстытут (1983). Працаваў выкладчыкам у Мінскай мастацкай вучэльні (1986–1991).

Такім чынам, лінія Суціна як лінія авангарду і мадэрнізму становіцца перапыненай лініяй мадэрнісцкага мастацтва і палітыкі, з іх адкрытым гарызонтам утопіі і наватарскай мастацкай мовай. Падобна да біяграфіі Суціна, гэтая лінія ўхіляецца і мігруе, і тым больш знаходзіць рэзананс у 2020 годзе разам з арыштам карціны Суціна «Ева» (1928) і ўсёй карпаратыўнай калекцыі «Белгазпрамбанка» ў выніку абсурднага арышту аднаго з магчымых кандыдатаў у прэзідэнты Віктара Бабарыкі. Гэты партрэт дзяўчыны стаў адным з сімвалаў культурнага і палітычнага супраціву лета 2020 года.

У новай інсталіяцыі, у якой мастак распісвае канструкцыі з фанеры і дошак, гэтая лінія як мастацкі метады і канцэптуальны гарызонт, падобна да падзеяў у Беларусі, працягвае збівацца, абрывацца, вылучацца і акцэнтаваць. Гэта лінія страху і салідарнасці, сумневу і адчаю, разгубленасці і агітацыі. Гэта лінія афекту — напружаных фігур і напружаных ландшафтаў.

СЯРГЕЙ ШАБОХІН

САЦЫЯЛЬНЫ МАРМУР: УЗДЫМ ГРАМАДЗЯНСКАЙ СУПОЛЬНАСЦІ Ў БЕЛАРУСІ

2020. Архіў 20-дзённай працэсуальнай выставы.
Мультимедыйная інсталіяцыя: метал, дрэва, клейкая плёнка з імітацыяй мармуру, папера, лічбавы друк, камп'ютар.
1540×200×250 см

У дадзенай працы мастак і актывіст Сяргей Шабохін звяртаецца да метафары «сацыяльнага мармуру» — таннай пластыкавай плёнкі з мармуровай тэкстурай, якая выкарыстоўваецца камунальнымі службамі ў Беларусі для заклеивання надпісаў на сапраўдным мармуры. Сяргей кажа: «У гэтым сімвале ёсць ёмісты вобраз палітычнага ладу ў сучаснай Беларусі, дзе едкія “капіталістычныя” пігменты аэрозоляў так глыбока праточваюцца ў “савецкі” мармур, што іх нельга змыць, і застаецца толькі заклеіваць плёнкай кітайскай вытворчасці»*.

У берлінскім Доме Статыстыкі ў лістападзе 2020 года на працягу некалькіх тыдняў мастак правёў дзесяць інтэрв'ю пра феномен імклівага адраджэння грамадзянскай салідарнасці ў Беларусі падчас мірнага пратэсту. Па выніках гутарак ён стварыў дэталізаваны архіў, які паступова размяшчаўся на сценах адмыс-

лова распрацаванай канструкцыі. Архіў скрываны на фіксацыю таго, як менавіта зараджалася беларуская грамадзянская супольнасць з ключавымі перадумовамі і найважнейшымі датамі, як узніклі і трансфармаваліся пратэставыя настроі, якія ў канчатковым выніку прывялі да мірнага рэвалюцыі. Дакументальны матэрыял уключае ў сябе храналогію ўзнікнення і развіцця пратэсту, а таксама гласарый новай грамадзянскай супольнасці. У яго таксама ўлучаны тэксты, фатаграфіі, тэрміны, цытаты, спасылкі і даты ў выглядзе надрукаваных і наклееных на інсталіяцыю дакументаў.

Контрыб'ютары(кі): Віка Біран, Аляксей Братачкін, Вольга Гапеева, Міхаіл Гулін, Юлій Льюшчанка, Андрэй Карпека, Аляксей Кузьміч, Марына Напрушкіна, Надзя Саяпіна, Антаніна Сцебур, Ірына Сухій, Мікалай Халезін, Уладзімір Цэслер, Вольга Шпарага.

Сяргей Шабохін (1984) — мастак, куратар, актывіст, заснавальнік і галоўны рэдактар партала ArtAktivist.org, сузаснавальнік і галоўны рэдактар платформы KALEKTAR.org. Жыве і працуе ў Познані. Вучыўся ў гімназіі-каледжы мастацтваў імя І. Ахрэмчыка (2002) і Беларускай акадэміі мастацтваў (Мінск, 2009). Тэмы: супольнасці, публічная прастора, музей і архівы, страх і сацыяльнае цела.

«Будучае здзейсненае безупыннае», «Партызанскі праспект»,
Механізмы гвалту

Тактыкі супраціву, «Будучае здзейсненае безупыннае»,
(Не)магчымасць мовы, Сецівы салідарнасці, Мігратыўныя інфраструктуры

ЯНА ШОСТАК

ХВІЛІНА КРЫКУ
ДЛЯ БЕЛАРУСІ

2020/21. Акцыя, відэа [10:00]

У практыцы Яны Шостак перш за ўсё важныя яе пазайнстытуцыйныя акцыі, дзе асабліва яркая выявіўся яе мінімалістычны падыход у выбары сродкаў і зварот да лінгвістычнай традыцыі сучаснага мастацтва. Так, падчас сустрэчы Папы Рымскага з паломнікамі Шостак паказала транспарант са словамі «Папа, патэлефануй мне» і нумар свайго тэлефона, што знялі тэлеканалы ўсяго свету, і гэта прыцягнула ўвагу да праблемы пэдафіліі ў каталіцкай царкве. У 2017 годзе ў Польшчы мастачкай была запушчана шырокая грамадская кампанія па наданні новага значэння слову Novak / Новак у якасці замены панятку бежанца.

Пасля жніўня 2020 года на хвалі гвалтоўных дзеянняў славаў структур, ператрусаў і адкрыцця крымінальных спраў краіну былі вымушаны пакінуць

мноства людзей. Аднак пераадоленне мяжы падчас COVID-19 застаецца вельмі складанай справай і для палітычных уцекачоў. Часам здаецца, безвыходнасць і адчай вядуць да паразы. Застаецца толькі крычаць. На пачатку жніўня Яна арганізавала акцыю «Хвіліна крыку для Беларусі», штодня выходзячы на плошчу пад будынкам прадстаўніцтва Еўразвязу ў Варшаве. 8 верасня ў Кракаўскім прадмесці, пасля таго як Матэвуш Маравецкі сустрэўся з лідарам беларускай апазіцыі Святланай Ціханоўскай, мастачка «крычала» польскаму прэм'ер-міністра ў прысутнасці камер, звяртаючы ўвагу на праблему перасячэння мяжы. Праз два дні ён патэлефанаваў мастачцы, пацвердзіўшы парушэнні ў выкананні пастановаў, і аднавіў выдачу віз грамадзянам Беларусі.

Яна Шостак (1993) – мастачка-інтэрмедыя, актывістка. Жыве і працуе ў Варшаве. У 2017 годзе атрымала дыплом бакалаўра мастацтваў у Акадэміі мастацтваў у Кракаве і медыямастацтваў Акадэміі прыгожых мастацтваў у Варшаве, майстэрня Міраслава Балкі. Яе мастацкая практыка засяроджаная на праектах, якія актывуюць супольнасці за межамі свету мастацтва.

ВОЛЬГА ШПАРАГА

ТУРЭМНЫЯ МАЛЮНКІ

2020. 8 графічных і тэкставых лістоў, папера, каляровы аловак. 250×200 см

«Малюнкi былі створаныя падчас майго другога затрымання, адлік якога пачаўся 9 кастрычніка. Яны зроблены ў перыяд паміж 18 і 23 кастрычніка ў турме Жодзіна (на волю я выйшла 24 кастрычніка). Маляванне дапамагала мне структураваць час, дакументаваць момант, а таксама больш поўна перажываць яго. Я суперажывала сваім сукамерніцам, але таксама і захаплялася імі, трывалася і бадзёрасцю іх духу. Я хацела такімі іх запомніць. Акрамя таго, матэрыяльнасць турмы мае сваю асаблівую фактуру, замаляўкі якой дапамагаюць адчуць яе больш дэтальна, прымераць на сябе ўсю разнастайнасць турэмнага досведу. Гэтыя малюнкi — пра супольныя жаночы досвед, альбо пра сястрынства»*.

«Сястрынства, якое практыкуецца ў турме, таксама паказала, наколькі значнае для беларускага грамадства ў гэты

рэвалюцыйны момант выбудоўванне гарызантальных стасункаў і наколькі велізарную ролю адыгрываюць у ім жанчыны, на якіх грамадства накладвае адказнасць за эмпатыю і клопат пра іншых. Як адзначыла ў размове Юлія Міцкевіч, пакуль жанчыны былі ў турме, практыкі клопату пачалі больш актыўна засвойваць і мужчыны — нашы партнёры і сябры. Як я спадзяюся, гэта таксама будзе спрыяць гендарнай роўнасці, без якой наўрад ці магчымыя дэмакратычныя трансфармацыі, да якіх так імкнецца наша грамадства»**.

* *Вольга Шпарага, Вільнюс, 24 лютага 2021 г.*

** *Фрагмент з кнігі Вольгі Шпарагі «Урэвалюцыйныя жаночы твар. Выпадак Беларусі». Кніга рыхтуецца да публікацыі ў нямецкім выдавецтве «Suhrkamp».*

Вольга Шпарага (1974) – філосафка, кандыдатка філасофскіх навук, кіраўніца канцэнтрацыі «Сучаснае грамадства, этыка і палітыка» Еўрапейскага каледжа Liberal Arts у Беларусі (ECLAB). Сябра Беларускага ПЭН-цэнтра, Фемгрупы Каардынацыйнай рады і Офіса па адукацыі кабінета Святланы Ціханоўскай. Аўтарка кнігі «Супольнасць-пасля-Халаста: на шляху да грамадства інклюзіі» (Мінск: ECLAB-Books, 2018), манаграфіі «Абуджэнне палітычнага жыцця: Эсэ пра філасофію публічнасці» (Вільнюс: ЕГУ, 2010).

ЮРА ШУСТ

HEAФIT II

2021. Мультымедыйная інсталяцыя: аўтамабіль, яловыя галіны, бліны, соль, клейкая стужка, два відэапраектары, відэа [30:24]. 500×1500×1200 см
Выкананне відэаработы падтрымана на transit.at і Badischer Kunstverein (Карлсруэ) у межах праекта «Things We Sense About Each Other».

У той час як Беларусь перажывае магутны палітычны крызіс, які суправаджаецца масавымі пратэстамі і беспрэцэдэнтным гвалтам, а свет ахоплены эпідэміяй, Юра Шуст здымае відэапрацу, дзе група беларускіх міленіялаў трапляе ў паралельны свет. Як апісвае сам мастак, — «у залюстроўе, дзе час самкнужся ў пятлю, дзе мінулае і будучыня адзіныя*». Маладыя людзі праходзяць праз серыю таямнічых рытуалаў, што адсылаюць і да паганскіх міфаў, і да бязмэтнага баўлення часу сённашняй моладзі: яны наносаць малюнкi на зямлю, выпальваюць пень агнём, спяваюць, б'юць адно аднаго крапівой і расшыфроўваюць апёкі. Лес паўстае як месца абароны, шэлтар для магiчных і партызанскіх сіл, прастора нелінейнасці і свабоды.

Інсталяцыя ўключае ў сябе двухканальнае відэа, якое фіксуе паглыбленне ў гэты бестурботны і гіпнатычны свет; саляны дыван, што накрывае слоган-заклён «Не забудзем», які быў прыдуман пратэстоўцамі, калі камунальныя службы

знішчылі, пасыпаўшы вялікай колькасцю солі, народны мемарыял памяці Аляксандра Тарайкоўскага, забітага ў першыя дні пратэсту; аўтамабіль без нумарных знакаў, які пераехаў соль, увянчаны яловымі лапкамі, што намывае на грамадзянскі транспарт, які выкарыстоўваюць сілавыя структуры для выкрадання людзей; а таксама развешаныя на галінах бліны, што матэрыялізуюцца з відэанаратыву як архаічны сімвал сонечнага дыска. Следам за героямі першай часткі праекта «Neophyte» (2019), якія шукалі ў лесе крыптааб'екты — закладкі або папараць-кветку, у другой частцы маладыя людзі даследуюць прасторы непразрыстасці і рэгенерацыі падчас аўтарытарнай улады і ўсёабдымных сістэм назірання.

* Юра Шуст. *З асабістага ліставання з куратарскай групай выставы «Кожны дзень».* 2021.

Юра Шуст (1983) – мастак, з 2018 года жыве і працуе ў Берліне. Атрымаў ступень магістра ў KASK / Каралеўскай акадэміі прыгожых мастацтваў у Генце, скончыў Вышэйшы інстытут прыгожых мастацтваў HISK (Гент). У сваёй мастацкай практыцы факусуецца на скрыжаванні рытуалаў і міфаў з тэхналогіяй, навукай і біяпалітыкай.

КОЖНЫ ДЗЕНЬ
МАСТАЦТВА.
САЛІДАРНАСЦЬ.
СУПРАЦІЎ

25.03–04.05.2021

Мастацкі Арсенал
Кіеў, Украіна
вул. Лаврской, 10-12
+38 (044) 288 52 25
artarsenal.in.ua

Пры падтрымцы
Міжнароднага фонду
«Адраджэнне»

КУРАТАРСКАЯ ГРУПА

Аляксей Барысёнак
Андрэй Дурэйка
Марына Напрушкіна
Антаніна Сцебур
Максім Тымінько
Сяргей Шабохін

МАСТАКІ І МАСТАЧКІ

#дамаудобнаябыту
eeefff
nutkasmachnaa
Slavs and Tatars
А.З.Ш.
Раман Аксёнаў
Мікалай Алейнікаў і Аня
Курбатава
Таша Арлова
Нік Асадчы
Яўген Атцецкі

Руфіна Базлова
група «Бергамот»
Віка Біран і Вольга Ла-
неўская
Надзея Бужан
Анатоль Бялоў
Ігар Варкулевіч
Аляксандр Васюковіч
Вольны хор
Жанна Гладко
Жанна Грак
Уладзімір Грамовіч
Міхаіл Гулін
Алена Давідовіч
Павел Дарохін
Дзмітрый Дзмітрыеў
Андрэй Дурэйка
Ілля Ерашэвіч
Алеся Жыткевіч
Барыс Іваноў
Мікіта Кадан
Сяргей Кажамякін
Аляксандр Камароў
Мікалай Карабіновіч
Сяргей Кірушчанка
Захар Кудзін
Аляксей Кузьміч
Вікторыя Ламаска
Арцём Лоскутаў
група «Ліпавы цвет»
Аляксей Лунёў
Юры Лядзян
Юлія Ляшкевіч і Юлія
Галавіна
Віка Мітрычэнка
Сяргей Майдукаў
Ангеліна Мас

Віктар Меламед
Ганна Мурайда
Марына Напрушкіна
Ульяна Няўзорава
Уладзімір Пазняк
Васіліса Паляніна
Дан Пержоўскі
Праблемны калектыў
Працоўная група «Пра-
цуй Больш! Адпачывай
Больш!»
Алесь Пушкін
Леся Пчолка
Караль Радзішэўскі
Ганна Радзько
Ала Савашэвіч
Дар'я Сазановіч
Ганна Сакалова
Тамара Сакалова
Максім Сарычаў
Воля Сасноўская
Надзя Саяпіна
Маша Святагор
Антаніна Слабодчыкава
Караліс Страўтнекас
Канстанцін Селіханаў
Сумленныя людзі
Аляксей Талстоў
Юрый Тарэў
Раман Трацюк
Дар'я Трубліна
Максім Тымінько
Ігар Цішын
Аляксей Церахаў
Уладзімір Цэслер
Міця Чурыкаў
Сяргей Шабохін

Яна Шостак
Вольга Шпарага
Юра Шуст
Алег Юшко
Яўген

Плакаты і сцягі перададзе-
ных платформаў
Cultprotest.me і
Antibrainwash.net.
Музей Сцягоў
Flags.dze.chat

МЕНТАРСТВА

Юлія Ваганова

МЕНЕДЖАРКА ПРАЕКТА

Ганна Пагрыбна

КААРДЫНАТАРКІ ПРАЕКТА

Аліна Дзеравянка
Наташа Чычасава

ТЭХНІЧНЫ ДЫРЭКТАР

Сяргей Дыптан

АРХІТЭКТУРНАЕ РАШЭННЕ

Аляксандр Бурлака

ГРАФІЧНЫ ДЫЗАЙН

Лера Гуеўская
Ала Сарачан

АДУКАЦЫЙНАЯ ПРАГРАМА

Сафія Рабчук
Ніколь Катэнкарый
Кацярына Макарава
Анастасія Яблонская

**КААРДЫНАЦЫЯ ПУБЛІЧНЫХ
КАМУНІКАЦЫЙ**
Дар'я Жданова

АСАБЛІВАЯ ПАДЗЯКА

Валянціне Кісялёвай і
Ганне Чыстасердавай

ТЭКСТЫ

Аляксей Барысёнак
Андрэй Дурэйка
Марына Напрушкіна
Антаніна Сцебур
Максім Тымінько
Сяргей Шабохін

ПЕРАКЛАД НА БЕЛАРУСКУЮ

Лія Кісялёва

КААРДЫНАТАРКА ДРУКУ

Інна Бондар

У зв'язку з працягам каранцінавых абмежаванняў у адукацыйнай праграме да выставы (дыскусіі, лекцыі, майстар-класы, сустрэчы з нетаропкім сузіраннем работ, экскурсіі, праграмы для дзяцей) могуць быць змены. Прапануем сачыць за актуальным графікам падзей па спасылцы →→→

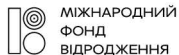
Эпідэміялагічную сітуацыю мы ўлічылі і робім усё магчымае, каб ваш візіт быў бяспечным і цікавым. Вельмі просім дапамагаць нам у выкананні каранцінавых правілаў. Падробязная інфармацыя па тэлефоне
+38 (098) 416 40 63

АРГАНІЗАТАР

ПРЫ ПАДТРЫМЦІ

ПАРТНЭРЫ ПРАЕКТА

МЕДЫЯПАРТНЭРЫ

ІНСТЫТУЦЫЙНЫЯ ПАРТНЭРЫ

